

Svenska kyrkans redovisning för år 2013 angående de kyrkliga kulturvärdena och användningen av den kyrkoantikvariska ersättningen

SVENSKA KYRKANS REDOVISNING FÖR ÅR 2013
ANGÅENDE DE KYRKLIGA KULTURVÄRDENA OCH ANVÄNDNINGEN
AV DEN KYRKOANTIKVARISKA ERSÄTTNINGEN

Svenska kyrkans rapport till Kulturdepartementet

INNEHÅLL

FÖRORD	5
SAMMANFATTANDE BEDÖMNING	6
ÅRET SOM GÅTT	9
UPPDRAG KULTURARV	9
STRATEGISKT ARBETE INFÖR KONTROLLSTATIONEN 2014	9
REKORD I FÖRBRUKNING OCH ANSÖKNINGSTRYCK	10
NY MODELL FÖR ENHETLIGARE FÖRDELNING OCH EFFEKTIVARE	
HANDLÄGGNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING	10
EFFEKTIVARE FASTIGHETSFÖRVALTNING OCH UTJÄMNINGSSYSTEM	10
ETT SAMLAT ARBETE MED FASTIGHETER OCH KULTURARV	10
TILLGÄNGLIGA KYRKOR FÖR ALLA	11
KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING OCH FÖRVALTNING	
AV DET KYRKLIGA KULTURARVET	15
SVENSKA KYRKANS KULTURARVSFÖRVALTNING	15
FÖRDELNING OCH FÖRBRUKNING AV	
KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING	15
FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING	16
2014 ÅRS RAMBESLUT	16
PROJEKT GENOMFÖRDA I STIFTEN 2013 – ETT URVAL	17
MÅLUPPFYLLELSE OCH UTVECKLINGSOMRÅDEN	19
VÅRDEN OCH BEVARANDET AV KULTURARVET	19
FÖRVALTNINGSKOMPETENS I KULTURARVSFRÅGOR	21
SAMVERKAN MELLAN STATEN OCH SVENSKA KYRKAN	21
TILLGÄNGLIGHET OCH ANVÄNDNING	22
STRATEGISKT ARBETE UNDER 2013	27
REGISTER, SYSTEM OCH UPPFÖLJNING	27
ENERGI OCH INNEMILJÖ	28
VÅRDEN, BRUK OCH FÖRVALTNING	29
HANTVERK OCH MATERIAL	30
BILAGOR	
FÖRÄNDRINGAR I SVENSKA KYRKANS KYRKOBYGGNADS- BESTÅND 2000–2013	33
FÖRDELNING OCH FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING 2002–2013	38
TILLGÄNGLIGHET TILL OCH ANVÄNDANDE AV KYRKORUM UNDER 2013	41
BILDGALLERI	43

Trossamfundet Svenska kyrkan
Organisationsnummer 252002-6135

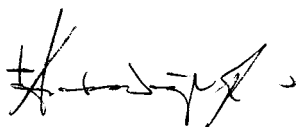
FÖRORD

2013 VAR ETT viktigt år för Svenska kyrkan. Inför 2014 års kontrollstation lämnade vi i början av sommaren rapporten *Ett rum öppet för alla* till regeringen. Här redogörs för hur Svenska kyrkan arbetat med kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen sedan relationsändringen mellan kyrkan och staten år 2000. Under hösten 2013 behandlades vår redovisning och en motsvarande rapport från Riksantikvarieämbetet i en referensgrupp på Kulturdepartementet. Regeringens bedömning av Svenska kyrkans förvaltning presenterades i skrivelsen *Den kyrkoantikvariska ersättningen* som lämnades till riksdagen i mars 2014. Till frågan om nivån på den kyrkoantikvariska ersättningen återkommer regeringen i budgetpropositionen för 2015.

Vi har skäl att vara glada över skrivelsen *Den kyrkoantikvariska ersättningen*. Regeringen konstaterar att den kyrkoantikvariska ersättningen har fördelats enligt de principer som slogs fast vid relationsändringen 2000 och att Svenska kyrkan på det viset har varit en god förvaltare av det kyrkliga kulturarvet. Skrivelsen framhåller att det kyrkliga kulturarvet ska ses som en tillgång för alla och att dess förvaltning är en gemensam angelägenhet för Svenska kyrkan och staten. Behovet av långsiktighet och förutsägbarhet lyfts fram. Slutligen ser vi hur regeringen resonerar om det kyrkliga kulturarvet i termer av bevarande, användning och utveckling. På så vis signalerar man att det kyrkliga kulturarvet ryms inom en bred och dynamisk kultur- och kulturarvssyn.

Det faktum att *Den kyrkoantikvariska ersättningen* är en positiv läsning för Svenska kyrkan innebär dock inte att vi kan slå oss till ro. Tvärtom väljer vi att läsa *Den kyrkoantikvariska ersättningen* som en uppmuntrande och uppfordrande att-göra-lista. Vi behöver öka användningen av vård- och underhållplaner. Vi behöver få det nya fördelningssystemet av kyrkoantikvarisk ersättning på plats. Vi behöver utveckla former för att skapa delaktighet och göra det kyrkliga kulturarvet ännu mer tillgängligt, till exempel genom samverkan med andra aktörer, mångbruk av kyrkorummet och inte minst genom att engagera fler frivilliga för att hålla kyrkorna öppna. Slutligen är det tydligt att Svenska kyrkan står inför utmaningar som är avgörande för hur vi kan ta ansvar för kulturarvet också framgent. Det handlar om sjunkande medlemstal, men framför allt om sådana demografiska processer (färre och äldre medborgare utanför storstäderna) som påverkar hela samhället. Redan nu möter vi dessa utmaningar på ett proaktivt sätt, till exempel genom att skapa större ekonomiska enheter och se över vårt utjämnningssystem. Men det är också uppenbart att Svenska kyrkan och staten på sikt måste hitta gemensamma lösningar på dessa problem, särskilt den så kallade övertalighetsproblematiken.

Sammantaget ser vi hur *Den kyrkoantikvariska ersättningen* ger oss ett anseeligt pensum inför kontrollstation 2019. Föreliggande rapport, *Svenska kyrkans redovisning för år 2013 angående de kyrkliga kulturvärdena och användningen av den kyrkoantikvariska ersättningen*, beskriver hur Svenska kyrkan har arbetat med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen under 2013.

ANDERS WEJRYD
Ärkebiskop och ordförande
i kyrkostyrelsen

HELÉN OTTOSSON LOVÉN
Generalsekreterare

SAMMANFATTANDE BEDÖMNING

MÅLUPPFYLLELSE

Svenska kyrkans rapport till regeringen för 2013 redovisar hur Svenska kyrkan har arbetat med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen under 2013 och i vissa fall under hela perioden sedan relationsförändringen år 2000. Vidare analyserar rapporten måluppfyllelse av detta arbete. Utgångspunkt för bedömningen är främst överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan från 2000 om frågor som rör de kulturhistoriska värdena inom Svenska kyrkan, 4 kap. kulturmiljölagen samt *Staten och trossamfundet* (regeringens prop. 1998/99:38). Analysen sker också mot bakgrund av de bedömningar och intentioner som regeringen redovisade i sin skrivelse till riksdagen 2014 *Den kyrkoantikvariska ersättningen* samt rapporten *Ett rum öppet för alla* som Svenska kyrkan lämnade till regeringen 2013 inför kontrollstationen 2014. I denna rapports resonemang om tillgänglighet, användning och utveckling har vi även utgått från de kulturpolitiska intentioner som kommer till uttryck i *Tid för kultur* (regeringens prop. 2009/10:3).

VÅRD OCH BEVARANDE

För vården och bevarandet av det kyrkliga kulturarvet bedöms måluppfyllelsen under 2013 som god, samtidigt som det finns möjligheter att ytterligare öka nyttan av den kyrkoantikvariska ersättningen. Under året förbrukades mer kyrkoantikvarisk ersättning än någonsin tidigare och användningen av ersättningen, sett över hela perioden från 2002-2013, steg till 88 procent av statsanslaget, jämfört med 84 procent året innan. Antalet kyrkor som är i bruk har under 2013 minskat något i omfattning då totalt sex kyrkor tagits ur bruk, varav två skyddade med tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen. Sett över hela perioden är dock de skyddade kyrkorna fortfarande fler idag än de var år 2000.

Hanteringen och användningen av den kyrkoantikvariska ersättningen har effektiviserats med till exempel rekommenderade ersättningsnivåer för olika typer av kyrkoantikvariska åtgärder och ett utvecklingsarbete pågår för att ytterligare öka kulturarvsnyttan av ersättningen. System, metoder och planering för att öka kunskapen om vårdbehovet kommer att förbättras ytterligare.

KOMPETENS

För Svenska kyrkans kompetens i förvaltningsfrågor har den positiva utvecklingen fortsatt under 2013 i och med att stiftskanslierna och Svenska kyrkans nationella nivå ytterligare stärkt sina resurser och kompetens och effektiviserat arbetet. På nationell nivå finansieras numera tjänsterna fullt ut av Svenska kyrkans egna medel. I samband med övergång till en ny organisation på Svenska kyrkans nationella nivå, syftande till att samla arbetet med fastigheter och kulturarv, kommer kulturarvsfunktionen att utökas med två heltidstjänster till totalt sju anställda 2015. Den sammanlagda mängden årsarbetskrafter som berör kulturarvet på stiftet ökade under året med över 20 procent. Som konstaterats i kontrollstationsrapporten blir större församlingar och pastorat (tidigare samfälligheter) alltmer professionella i förvaltningen och förmågan att genomföra vård- och underhållsinsatser. Kompetensen hos de mindre församlingarna brister dock fortfarande, vilket åtgärdas genom förändrade organisationsstrukturer och samordning av kompetens i större enheter.

SAMVERKAN

Under året fortsatte arbetet i den centrala och de regionala samrådsgrupperna med i genomsnitt två till fyra möten per år. En översyn har gjorts av arbetsformerna för den centrala samrådsgruppen, vilken kommer att få en ny sammansättning och inrikt-

ning under 2014. Avseende de regionala samrådsgrupperna medför museernas ökande inriktning mot uppdragsverksamhet att deras roll och framtida medverkan behöver ses över. Den nationella kulturarvskonferensen hölls i Karlstad stift som den trettonde i ordningen vilket innebär att alla stift varit värd för en konferens. Frågor om framtida form och innehåll för konferenserna initierades på konferensens sista dag av centrala samrådsgruppen.

Mot bakgrund av en europeisk utveckling där många trosamfund förlorar medlemmar och alltfler religiösa kulturarv blir övertaliga är det internationella samarbetet allt viktigare för Svenska kyrkans kulturarvsarbete. Under 2013 stärktes det internationella arbetet med aktiv medverkan i nätverk, konferenser och forskningsprojekt.

TILLGÄNGLIGHET

Svenska kyrkans årliga undersökning visar att kyrkorna i genomsnitt var öppna 137 dagar under 2013, vilket är lika många öppetdagar som under 2012. Även de många sammankomster i kyrkorna tillgängliggör kulturarvet. Sammantaget visar statistiken över den organiserade verksamheten med dess olika sammankomster i kyrkorna inte på någon påtaglig förändring under 2013 jämfört med föregående år. Enligt Svenska kyrkan är tillgänglighet ett brett begrepp som också handlar om kommunikation och delaktighet vid sidan av att fysiskt komma in i kyrkorumen. Under 2013 har därför betydande insatser gjorts för att kommunicera det kyrkliga kulturarvet och dess värden till allmänheten via Svenska kyrkans hemsidor, i sociala medier och i tryckt form.

ÅRET SOM GÅTT

UPPDRAK KULTURARV

Svenska kyrkan lämnar varje år en rapport till regeringen där användningen av den kyrkoantikvariska ersättningen och arbetet med det kyrkliga kulturarvet redovisas. Rapporterna behandlar framför allt föregående år, men de redovisar också hela perioden från relationsförändringen med staten och framåt, avseende till exempel kyrkobyggnadsbestånd, fördelning och förbrukning av kyrkoantikvarisk ersättning. Bakgrunden till den årliga avrapporteringen finns i överenskommelsen från år 2000 mellan staten och Svenska kyrkan. Enligt överenskommelsen ska Svenska kyrkan få ersättning från staten för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena. Redovisningen har nu lämnats i en följd av år och har med tiden utvecklats till att vara ett strategiskt redskap för Svenska kyrkans långsiktiga arbete med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen. Under 2013 lämnades två rapporter; redovisningen för 2012 och en rapport inför kontrollstationen 2014 (se nedan). Redovisningen för 2012 var med anledning av kontrollstationsrapporten mer begränsad än föregående år. Föreliggande redovisning för 2013 är utförligare och betonar denna gång tillgänglighet till det kyrkliga kulturarvet (se *Tillgängliga kyrkor för alla* s. 11 och *Tillgänglighet och användning* s. 22 nedan).

STRATEGISKT ARBETE INFÖR KONTROLLSTATIONEN 2014

År 2014 är det kontrollstation för arbetet med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen. Svenska kyrkan lämnade rapporten *Ett rum öppet för alla, Svenska kyrkans*

redovisning till regeringen angående de kyrkoantikvariska frågorna inför kontrollstationen 2014 den 30 juni förra året. Rapporten är en utförlig redogörelse för Svenska kyrkans arbete med den kyrkoantikvariska ersättningen, ansvaret för kyrkobyggnaderna, måluppfyllelsen avseende vård, kompetens, samverkan och tillgänglighet, samt den framtida utvecklingen för det kyrkliga kulturarvet. Den innehåller även reflekterande och analyserande texter om dels betydelsen av det kyrkliga kulturarvet som resurs för Svenska kyrkan och det övriga samhället, dels om den grundläggande principen att alla har rätt att ta del av kulturarvet. I rapporten uppmärksammas behovet av en mer dynamisk och utvecklingsinriktad syn på användningen av den kyrkoantikvariska ersättningen. Vidare lyfts behovet av att formulera för staten och Svenska kyrkan gemensamma och långsiktiga visioner och mål i bevarandet och användningen av kulturarvet. Även Riksantikvarieämbetet lämnade en redovisning till regeringen, i vilken avrapporterades de av myndigheten definierade måluppfyllelserna och effekterna av arbetet med ersättningen. Svenska kyrkans och Riksantikvarieämbetets rapporter har bildat underlag för de diskussioner som förts i den referensgrupp som regeringen bildat med representanter från Svenska kyrkans nationella nivå, Riksantikvarieämbetet, länsstyrelserna och regeringen. Referensgruppens möten har i sin tur bidragit till skrivelsen *Den kyrkoantikvariska ersättningen* (Skr. 2013/14:152) som regeringen lämnade till riksdagen den 18 mars 2014 inför budgetpropositionen för 2015. Svenska kyrkan fortsätter att utveckla arbetet med det kyrkliga kulturarvet så att det, i enlighet med regeringens intentioner i skrivelsen, ska kunna bevaras, användas och utvecklas i framtiden som en långsiktigt hållbar resurs för både samhälle och kyrka.

REKORD I FÖRBRUKNING OCH ANSÖKNINGSTRYCK

Under 2013 förstärktes den positiva trenden för arbetet med den kyrkoantikvariska ersättningen. För 2013 hade knappt 618 miljoner kronor fördelats i ram till stiftet och den nationella nivån. Den totala förbrukningen för samma år, vilken framför allt grundas på tidigare ramtilldelning då ersättningen disponeras under två år, uppgick till knappt 536 miljoner. Under 2013 användes därmed mer kyrkoantikvarisk ersättning än någonsin tidigare. Även volymen ansökningar från församlingarna till stiftet för 2014 var större än något tidigare år; 1 405 miljoner kronor, varav kyrkostyrelsen beslöt att fördela 700 miljoner kronor för 2014. Det tidigare redovisade överskottet av ersättning har 2013 minskat till 451 miljoner kronor. På grund av sannolik fortsatt hög efterfrågan och ökade beslutsramar av kyrkoantikvarisk ersättning under de senaste åren bedöms överskottet minska ytterligare under de närmaste åren.

NY MODELL FÖR ENHETLIGARE FÖRDELNING OCH EFFEKTIVARE HANDLÄGGNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING

I den särskilda kontrollstationsrapporten framgick att Svenska kyrkan avser att ta fram en ny och mer ändamålsenlig fördelningsmodell för kyrkoantikvarisk ersättning. Syftet med utvecklingsarbetet är att effektivisera och kvalitetssäkra handläggningen av den kyrkoantikvariska ersättningen och att åstadkomma en enhetlig och balanserad fördelning över landet. Under 2013 har en andra etapp förberetts som innebär en förstudie där en ny modell utvecklas. Bland annat kommer indikatorer att tas fram för en tydligare behovsstyrd fördelning av ersättningen, vilket också kommer att innebära en effektivare och snabbare process i ramfördelningen till stiftet. I en tredje etapp under 2015–2016 planeras ett nytt system för administration av de kyrkoantikvariska projekten att utvecklas. Den nya fördelningsmodellen beräknas kunna implementeras till ramansökan för 2019.

För att åstadkomma en enhetlig och regionalt balanserad fördelning av kyrkoantikvarisk ersättning togs det under 2013 även fram förslag till rekommenderade ersättningsnivåer för de kyrkoantikvariska projekten. Under 2014 arbetas rekommendationerna in i handboken till kyrkoantikvarisk ersättning (se *Handbok för arbetet med den kyrkoantikvariska ersättningen* s. 28 nedan).

EFFEKTIVARE FASTIGHETSFÖRVALTNING OCH UTJÄMNINGSSYSTEM

Som en följd av förslagen i Svenska kyrkans strukturutrednings betänkande *Närhet och samverkan*, beslutade kyrkomötet om en organisationsförändring som trädde i kraft den 1 januari 2014. Förändringen innebär att det nu finns pastorat som består av två eller flera församlingar, och församlingar som inte ingår i ett pastorat. Samtliga samfälligheter har, med undantag för Samfälligheten Gotlands kyrkor (som har ansvar för vård och underhåll av kyrkobyggnader) och Göteborgs kyrkliga samfällighet, upphört och ersatts av pastorat som samverkansorgan mellan församlingarna. Församlingen/pastoratet har ansvar för ekonomi, personal, fastighetsförvaltning och begravningsverksamhet samt även ett övergripande ansvar för församlingens grundläggande uppgift.

Några frågor i strukturutredningen ansågs särskilt angelägna och behövde belysas ytterligare. Därför tillsatte kyrkostyrelsen i slutet av 2012 en utredning om Svenska kyrkans utjämnings- och fastighetssystem, vilken kommer att få stor betydelse för den framtida förvaltningen av kyrkobyggnaderna och det kyrkliga kulturarvet i sin helhet. Enligt direktiven ska utredningen se över frågan hur Svenska kyrkan med bevarad identitet ska kunna möta kraven på en effektivare fastighetsförvaltning. Vidare ska den säkerställa ett långsiktigt hållbart utjämningsystem som möjliggör att kyrkan kan fullgöra sin uppgift i glesbygd och har resurser att möta storstadens utmaningar. Ett övergripande syfte är därmed att lägga fram förslag som effektiviserar förvaltningen av kyrkobyggnader och eventuellt andra fastigheter, såväl ekonomiskt som kompetensmässigt. Utredningen ska också säkerställa ett långsiktigt hållbart utjämningsystem. Utredningens förslag ska läggas fram till kyrkostyrelsen senast den 15 april 2015.

ETT SAMLAT ARBETE MED FASTIGHETER OCH KULTURARV

Som framgick i 2012 års redovisning hade ett utvecklingsarbete påbörjats för att samla och förstärka arbetet med fastighetsförvaltning och kulturarv på Svenska kyrkans nationella nivå, detta för att bättre motsvara de behov av stöd som identifierats hos stift och församlingar. Under 2013 fattades beslutet att bilda en ny avdelning på kyrkokansliet, avdelningen för gemensamma funktioner, som rymmer en sektion med enheter för fastigheter och kulturarv. De båda enheterna kommer att arbeta i nära samverkan för att åstadkomma ett utvidgat, integrerat och effektiviserat förvaltningsstöd till alla stift och församlingar. Under den närmaste tiden kommer bland annat ett arbete att påbörjas för att skapa en förvaltningsmodell som möjliggör systematisk förvaltning av Svenska kyrkans fastigheter och kulturarv.

TILLGÄNGLIGA KYRKOR FÖR ALLA

Mot bakgrund av de snabba förändringar som sker i samhället och i kyrkan har Svenska kyrkan identifierat ett behov av att utveckla arbetet med tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet. Det sker både som ett pågående samtal om vad tillgängliga och öppna kyrkor betyder för alla människor och som ett praktiskt inriktat arbete med utveckling av tillgänglighet i bred bemärkelse. Som nämnts ovan finns i kontrollstationsrapporten för 2014 flera texter som berör detta ämne. I avsnitt *Tillgänglighet och användning* s. 22 nedan, finns en mer utförlig redovisning av hur tillgängligheten till kyrkorna utvecklats under de senaste åren.

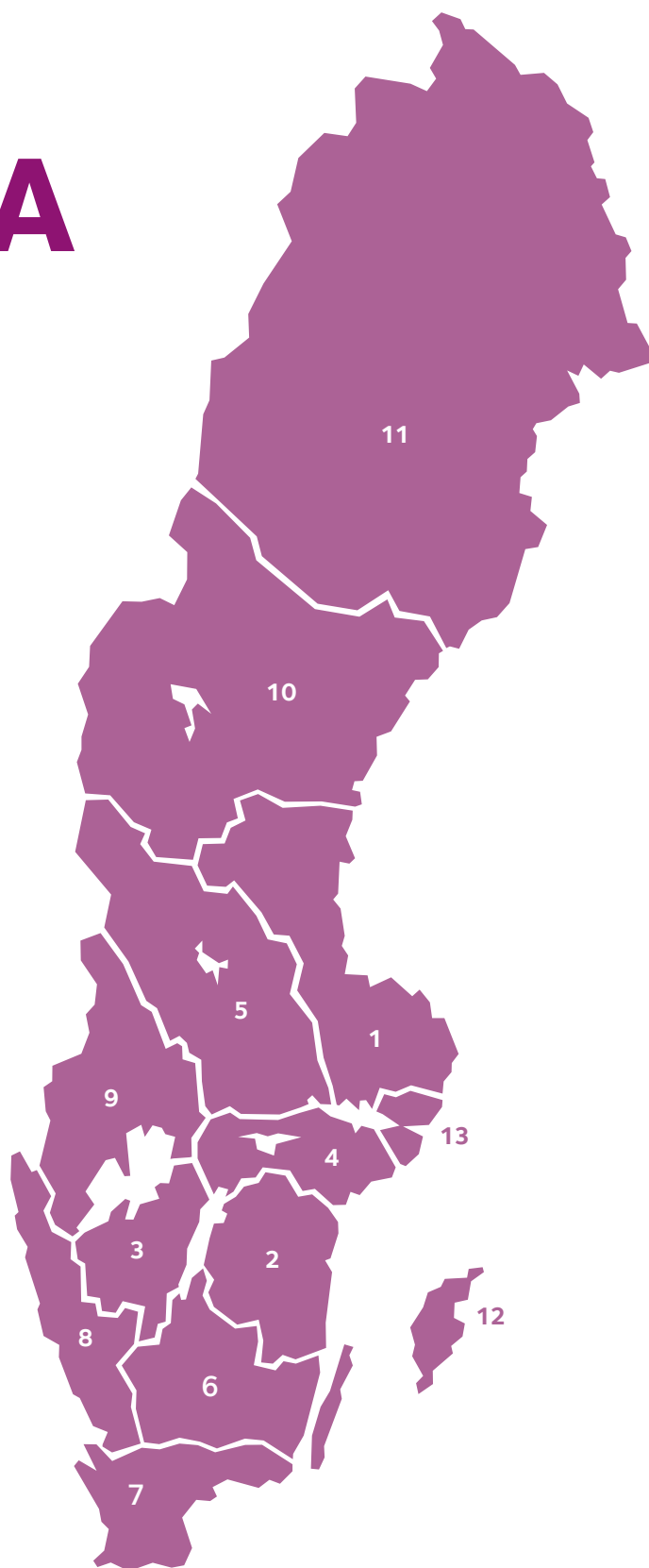
I *Den kyrkoantikvariska ersättningen* konstaterar regeringen att utvecklingen av tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena uppfyller de mål som sattes upp i överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan år 2000. Bedömningen bygger på Svenska kyrkans redovisning till och med år 2012. Svenska kyrkans fortsatta uppföljning av tillgängligheten under år 2013 visar följande utveckling:

- Kyrkorna som helhet hölls under året öppna i samma utsträckning som föregående år. Kyrkornas *öppethållande* visar på ungefär samma skillnader mellan olika tätorter som tidigare.
- Den organiserade verksamheten i olika *sammankomster* ligger under 2013 totalt sett på ungefär samma nivå som under år 2012.
- Tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena ökar och breddas genom Svenska kyrkans insatser för att exponera och kommunicera kulturarvet i nya digitala medier och andra former. Det skapar också ett ökat intresse hos flera att även ta del av kulturarvet på ett mera traditionellt sätt.

Svenska kyrkan fortsätter att arbeta utifrån en dynamisk kulturarvssyn för att vidga användningen och öka tillgängligheten till kulturarvet. Det är avgörande för framtiden att kyrkorna fortsätter att användas. Det ingår därför i Svenska kyrkans framtidsstrategi att utveckla mångbruket av kyrkorna och att se dem som bland annat lokala resurser för ickekommersiella mötesplatser och som offentliga rum för kulturella och andliga upplevelser. För att ytterligare levandegöra musikaliska och andra immateriella kulturarv kan kyrkorummens bruk vad gäller bland annat konserter och musikgudstjänster vidareutvecklas. Svenska kyrkan vill också stärka det ideella arbetet med kulturarvet. Det pågår sedan flera år ett utvecklingsarbete med denna inriktning. Svenska kyrkan har under 2013 arbetat med en handledning till *Identifiering och förvaltning av kyrkliga kulturvärden* som planeras bli klar 2015. I denna finns redskap för att identifiera och använda kyrkornas samtliga värden, som resurser för både församlingen och samhället. Under året inleddes också arbetet med projektet *Pedagogik i kyrkomiljöer*, där redskap utvecklas för att hjälpa församlingarna att närma sig det kyrkliga kulturarvet, göra det levande och välkomnande för alla människor och kommande generationer (läs vidare i avsnittet *Värden bruk och förvaltning* s. 29). Under 2013 har även betydande insatser gjorts för att kommunicera det kyrkliga kulturarvet och dess värden till allmänheten via Svenska kyrkans hemsida, i sociala medier och i tryckt form som till exempel boken *Tusen år till* som utkom i slutet av april 2014 (se avsnitt *De kyrkliga kulturminnena i medierna* s. 24).

STIFTEN I SVENSKA KYRKAN

Svenska kyrkan bestod 2013 av 13 stift indelade i totalt 1 426 församlingar i Sverige och 31 församlingar utomlands. Drygt 65 procent av Sveriges befolkning var medlemmar i Svenska kyrkan.

13 KALKAR FRÅN 13 STIFT

Se nedan en presentation av de 13 stift, illustrerade av varje domkyrkas nattvardskalk.

Nattvardskärlen används när det firas mässa. De består av en kalk för vinet, en oblatask där brödet (oblater) förvaras och en paten från vilken brödet delas ut. Kalken kan också kallas bägare. Materialet är av tradition ädelmetall, men numera används även enklare material.

1. UPPSALA STIFT
294 KYRKOR
258 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
748 371 INVÅNARE
69,2 % MEDLEMMAR

5. VÄSTERÅS STIFT
175 KYRKOR
161 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
581 835 INVÅNARE
70,8 % MEDLEMMAR

9. KARLSTADS STIFT
171 KYRKOR
154 KYRKOR SKYDDAS MED
TILLSTÅNDSPLIKT
361 672 INVÅNARE
76,3 % MEDLEMMAR

2. LINKÖPINGS STIFT
258 KYRKOR
232 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
548 749 INVÅNARE
70,4 % MEDLEMMAR

6. VÄXJÖ STIFT
332 KYRKOR
289 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
636 109 INVÅNARE
70,4 % MEDLEMMAR

11. LULEÅ STIFT
200 KYRKOR
131 KYRKOR SKYDDAS MED
TILLSTÅNDSPLIKT
510 548 INVÅNARE
76,6 % MEDLEMMAR

3. SKARA STIFT
409 KYRKOR
376 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
549 317 INVÅNARE
70,7 % MEDLEMMAR

7. LUNDS STIFT
513 KYRKOR
478 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
1 426 826 INVÅNARE
64,6 % MEDLEMMAR

12. VISBY STIFT
99 KYRKOR
97 KYRKOR SKYDDAS MED
TILLSTÅNDSPLIKT
57 161 INVÅNARE
72,7 % MEDLEMMAR

4. STRÄNGNÄS STIFT
196 KYRKOR
171 KYRKOR SKYDDAS
MED TILLSTÅNDSPLIKT
626 039 INVÅNARE
62,3 % MEDLEMMAR

8. GÖTEBORGS STIFT
366 KYRKOR
312 KYRKOR SKYDDAS MED
TILLSTÅNDSPLIKT
1 340 770 INVÅNARE
63,8 % MEDLEMMAR

13. STOCKHOLMS STIFT
150 KYRKOR
110 KYRKOR SKYDDAS MED
TILLSTÅNDSPLIKT
1 888 850 INVÅNARE
55,5 % MEDLEMMAR

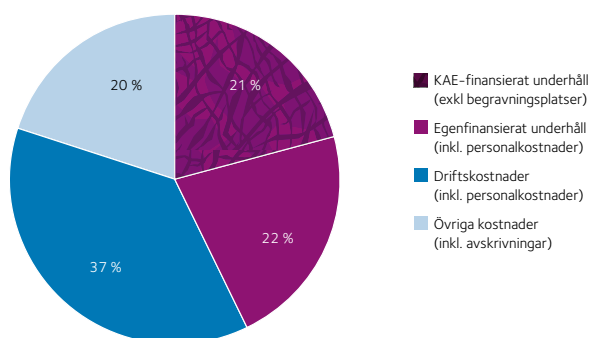

KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING OCH FÖRVALTNING AV DET KYRKLIGA KULTURARVET

SVENSKA KYRKANS KULTURARVS-FÖRVALTNING

Under åren 2009–2013 uppgick de årliga drifts- och underhållskostnaderna för kyrkor och kapell som ägs eller förvaltas av Svenska kyrkan i genomsnitt till 1,6 miljarder kronor per år. Siffrorna för 2013 är prognostiserade då redovisningen av drifts-, underhålls- och övriga kostnader fastställs i maj 2014. Den kyrkoantikvariska ersättningen finansierade drygt en femtedel av den totala kostnaden för alla kyrkor och kapell, det vill säga i genomsnitt 337 miljoner kronor per år. I statistiken ingår inte kostnader för begravningsverksamheten eller utbetald kyrkoantikvarisk ersättning för begravningsplatser.

FIGUR 1: PROCENTUELL FÖRDELNING AV KOSTNADER FÖR KYRKOR OCH KAPELL, 2009–2013

Alla invigda friliggande kyrkor och kapell oaktat byggnadsår ingår i statistikunderlaget, dock inte kyrkor som är hopbyggda med församlingshem eller oinvigda begravningskapell.

FÖRDELNING OCH FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING

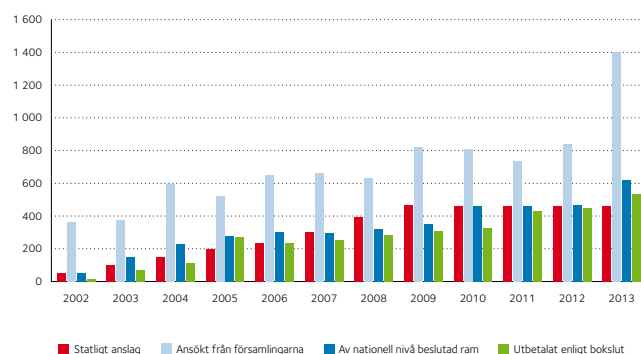
Kyrkoantikvarisk ersättning får beviljas för kulturhistoriskt motiverade åtgärder inom förvaltning av egendom som är skyddad enligt 4 kap. kulturmiljölagen. I villkoren för kyrkoantikvarisk ersättning, antagna av kyrkostyrelsen genom beslut 24 september 2012 och reviderade genom beslut 5 mars 2013, fastställs att en egeninsats krävs för att ersättning ska kunna beviljas. Ersättningens omfattning regleras bland annat av åtgärdens karaktär och den komplexitet som krävs för att uppfylla de krav som ställs utifrån 4 kap. kulturmiljölagen. Sammanlagt för de projekt som avslutats 2002–2012 och som tilldelats kyrkoantikvarisk ersättning har Svenska kyrkans självfinansieringsgrad uppgått i genomsnitt till 48 procent av den totala redovisade kostnaden. Som stöd för arbetet med kyrkoantikvarisk ersättning finns *Handbok för arbetet med kyrkoantikvarisk ersättning*.

Ersättningen får användas till vård- och underhållsåtgärder som ingår i en långsiktig vård- och underhållsplan, utredningar och projekteringar som förbereder, underlättar och förbättrar förutsättningarna för vård och underhåll. Den kan även användas till anpassade lösningar för tekniska installationer och tillgänglighet, informationsinsatser, åtgärder för förbättrad förvaring och skydd av kulturhistoriskt värdefulla inventarier och skadeförebyggande åtgärder. Kyrkoantikvarisk ersättning får även beviljas till insatser av övergripande och generell karaktär inom stift eller på nationell nivå. Dessa projekt syftar bland annat till att tillgängliggöra de kulturhistoriska värdena hos de kyrkliga kulturminnena.

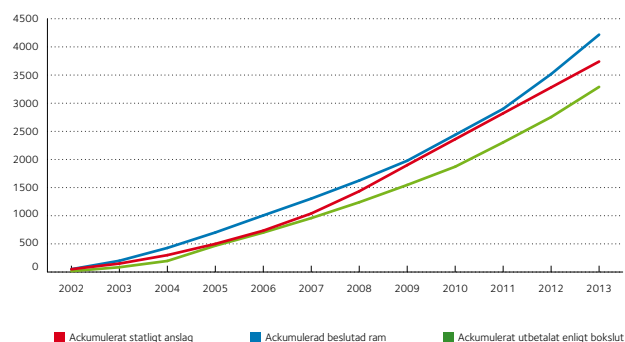
FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING

För perioden 2002–2013 har Svenska kyrkan erhållit 3 740 miljoner kronor (3 280*) i kyrkoantikvarisk ersättning från staten. Av dessa har 3 289 miljoner kronor (2 753*) använts och 451 miljoner kronor (527*) återstod vid 2013 års utgång. Därmed hade vid 2013 års utgång knappt 88 procent (84*) av anslaget 2002–2013 förbrukats. Dispositionstiden för varje ramår är två år, vilket gör att det först under första kvartalet 2015 går att fastställa den faktiska förbrukningen av den kyrkoantikvariska ersättningen för perioden 2002–2013. Till detta kommer att projekt kan beviljas förlängd dispositionstid om ett år vid särskilda omständigheter.

FIGUR 2: KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING I MNKR, 2002–2013

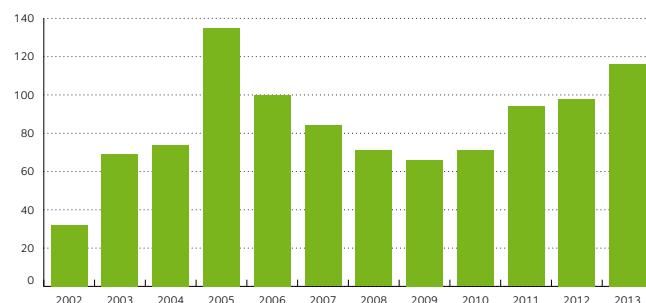

FIGUR 3: KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING I MNKR, 2002–2013, AKKUMULERAT STATLIGT ANSLAG, BESLUTAD RAM OCH UTBETALAT

Under åren 2006–2009 sjönk förbrukningen i förhållande till det årliga statliga anslaget (se figur 4, nedan). Till detta fanns flera skäl. Ovissheten inför kontrollstation 2009 och kommande ersättningsnivåer för kyrkoantikvarisk ersättning bidrog till ett försiktigt förhållningssätt i handlägningsprocessen, likaså påverkade finanskrisen de ekonomiska enheternas förmåga till egenfinansiering negativt. Förbrukningstakten har stigit sedan 2010 bland annat tack vare stifts och församlingars förbättrade handlägningsrutiner samt personalförstärkning, löpande översyn och kvalitetsstärkning av handlägningsrutinerna på den nationella nivån i relation till stift och församlingar (se även figurer på s. 38–40 *Fördelning och förbrukning av kyrkoantikvarisk ersättning 2002–2013*). De förbättrade handlägningsrutinerna har ökat förmågan att slutföra projekt inom ordinarie dispositionstid.

FIGUR 4: KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING, UTBETALT ENLIGT BOKSLUT I PROCENT AV STATLIGT ANSLAG, 2002–2013

2014 ÅRS RAMBESLUT

För ramår 2014, med dispositionstid 2014–2015, har stiftet och nationell nivå, genom beslut av kyrkostyrelsen i juni 2013, tilldelats en beslutsram om 700 (618*) miljoner kronor. Beloppets storlek baserades på regeringens förslag till långtidsbudget om 460 miljoner kronor. Resterande belopp om 240 miljoner kronor hämtades ur det ackumulerade överskottet av kyrkoantikvarisk ersättning. Anledningen till den ökade beslutsramen var det mycket stora antalet ansökningar från församlingarna som uppgick till 1 405 miljoner kronor i sökt kyrkoantikvarisk ersättning för projekt med en total kostnad av 1 700 miljoner kronor.

* 2012 års uppgifter inom parentes.

PROJEKT GENOMFÖRDA I STIFTEN 2013 – ETT URVAL

För att ge en uppfattning om de projekt som beviljas kyrkoantikvarisk ersättning presenterar stiftens själva här ett urval.

UPPSALA STIFT

Takrenoveringar till följd av stormskador
Taken till kyrkorna i Färila och Gnarp i Hälsingland fick i samband med stormen Dagmar juldagarna 2011 skador i tak-täckningen av plåt. Färila kyrkas tak renoverades under 2013, medan Gnarps kyrkas takrenovering fortsatte in på 2014.

LINKÖPINGS STIFT

Orgelrenovering
Gustaf Andersson-orgeln i Östra Husby kyrka har renoverats samt dokumenterats. Projektet är ett exempel på nära samarbete mellan församling, stift, länsstyrelse och entreprenör, som har bidragit till att bevara och tillgängliggöra en värdefull historisk orgel (från 1826) och samtidigt berika musiklivet i församlingen.

SKARA STIFT

Klimatundersökning av textilskåp
Projektet har omfattat sex kyrkor i stiftet. Registrering av temperatur och relativ luftfuktighet har genomförts och under projekttiden på ca två år har textilskåp i de sex kyrkorna besiktigats ett antal gånger. Resultaten visar att komplettering med en extra värmekälla i skåpen är ett enkelt och billigt sätt att kontrollera luftfuktigheten så att bevarandeklimatet för textilier förbättras.

STRÄNGNÄS STIFT

Inventarieinventering
Stiftet har under 2012–2013 genomfört etapp 1 av projektet, som går ut på att se över inventariebeståndet i stiftet, inventariernas hantering och förvaring, allmänna vårdbehov och inventarielistor med mera. I projektets första etapp har inventeringar genomförts i två kontrakt. Resultatet har sammanställts och en modell för det fortsatta arbetet har tagits fram, vilket också resulterat i en mall som ska användas vid stiftets visitationer.

VÄSTERÅS STIFT

Renovering av smidesstaket
I Västerås stift har fortsatt renovering av

staketet som omger Husby kyrka och kyrkogård varit aktuell. Staketet är i sina äldsta delar från 1782 och består av smide och murade stolpar. Det anses ha ett mycket stort kulturhistoriskt värde. Kyrkomiljön ingår som del av ett riksintresse för kulturmiljövården och är en viktig del av Ekomuseet Husbyringen.

VÄXJÖ STIFT

Klimatutredningar
Växjö stift har sedan en tid arbetat preventivt för ett bättre klimat i kryppgrund och kyrkorum genom att stötta klimatutredningar och klimatförbättrande åtgärder. Under 2013 slutfördes 18 sådana projekt som stiftet räknar med kommer att ha en omfattande inverkan på bevarandet av kulturvården.

LUNDS STIFT

Textilförvaring
Araslövs församlings äldre textilier, däribland antependier, behövde en ändamålsenlig förvaring efter att ha konserverats. Under 2013 har en nytillverkad förvaringsmonter installerats i kyrkans långhus som tar hänsyn till textiliernas förvaringsklimat och samtidigt gör att man kan visa dem för besökare.

GÖTEBORGS STIFT

Konservering och stöldsäkring av skulptur
Steninge kyrka är uppförd under 1200-talet. Till kyrkan hör bevarade medeltida inventarier såsom en Maria-skulptur (Pietà) och ett krucifix från 1400-talet. Under våren 2013 konserverades och stöldsäkrades skulpturerna. Pietån rengjordes varsamt. Lösa delar såsom tillhörande huvud och axel fixerades med balsaträ som limmades med fisklim mot bågge ytor.

KARLSTADS STIFT

Totalrenovering av skiffertak
Sundals-Ryrs nya kyrka har ett mönsterlagt skiffertak. Detta har under 2013 totalrenoverats med stöd av kyrkoantikvarisk ersättning.

HÄRNÖSANDS STIFT

Studie om kalkhantering
Vid fasadrenoveringar i Skogs kyrka har det visat sig att kunskapen om kalkputs inte varit tillräcklig. Därför har en studie genomförts med inriktning på kalkhantering i ett historiskt perspektiv i Väster-norrlands län. Fokus på Väster-norrland beror på att god kunskap om kalkhanteringen i Jämtland finns sedan tidigare.

LULEÅ STIFT

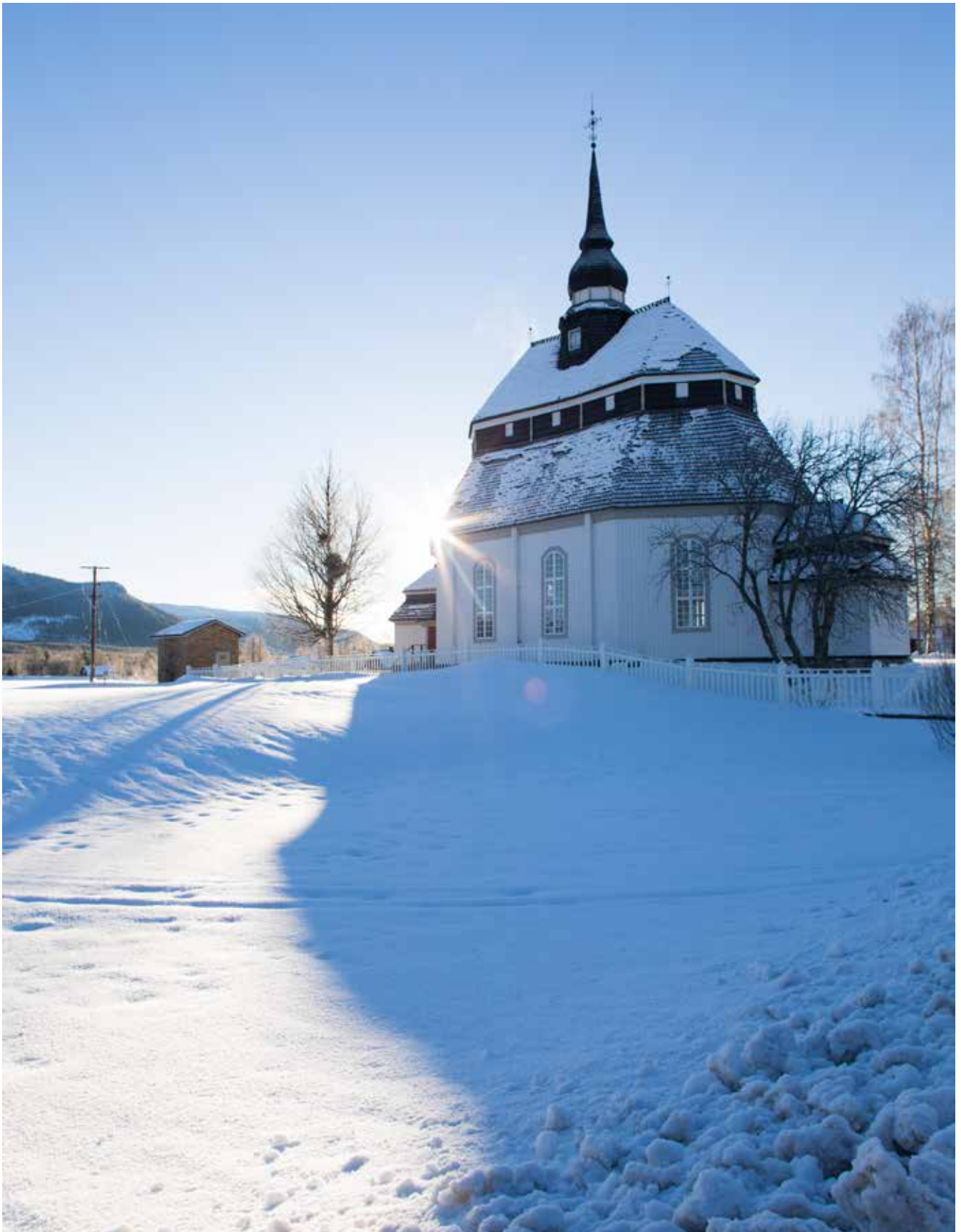
Omläggning av spåntak
Under 2013 genomfördes en hel omläggning av spåntaket till Edefors kyrka, då man upptäckt att taket hade ruttnat underifrån. Vid förra omläggningen på 1970-talet lades en sugande papp direkt under spånen vilket gjorde att spånen inte tillåtit att torka.

VISBY STIFT

Restaurering av kyrka med lokala material
2013 utfördes en restaurering i Etelhems kyrka, där kalkbruket som applicerades är lokalt producerat på Gotland och blandades på plats av hantverkarna. Den teknik och det material som användes ställde stora krav på hantverksskicklighet.

STOCKHOLMS STIFT

Citybaneprojektet
Sedan 2011 har stiftet bevakat Citybanans framväxt för att se till att berörda kyrkor i Stockholm inte påverkas negativt av arbetet. Stiftet samordnar församlingarnas kontakter med Trafikverket och projekt Citybanan och med andra myndigheter under såväl planerings- som byggprocessen. Det innebär bland annat att se till att juridisk, geologisk och antikvarisk kompetens finns tillgängliga. Mer konkret handlar det om att inventera och dokumentera för att kunna upprätta handlingsplaner och vidta förebyggande åtgärder så att kyrkor, inventarier och inredning inte kommer till skada under byggprocessen.

MÅLUPPFYLLELSE OCH UTVECKLINGS- OMRÅDEN

I **SVENSKA KYRKANS** kontrollstationsrapport *Ett rum öppet för alla* s. 31 och framåt redogörs för hur målen i överenskomsten mellan Svenska kyrkan och staten har uppfyllts fram till inledningen av 2013. Målen konkretiseras i fyra olika områden; vården och bevarandet av kulturarvet, förvaltningskompetens i kulturarvsfrågor, samverkan mellan staten och Svenska kyrkan och tillgänglighet och användning. Nedan redogörs för hur målen för arbetet med det kyrkliga kulturarvet uppfyllts under 2013.

VÅRDEN OCH BEVARANDET AV KULTURARVET

I april 2014 uppgick det totala antalet kyrkobyggnader till 3 377. Av dessa omfattas 2 950 kyrkor av tillståndsplikt enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Av dessa är 116 stycken uppförda efter 1940 och således förda till denna kategori genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet enligt 4 kap. 4 § kulturmiljölagen. Sådana beslut har fattats för 35 kyrkor efter relationsändringen år 2000.

Under 2013 har två nybyggda kyrkor invigts för gudstjänst; Ubbhults kapell, Sättila församling, som ersatte Ubbhults gamla kapell byggt 1915 vilket brann ner helt 2010 och Krokoms kyrka, Rödöns församling, som ersatte Krokoms gamla kyrka byggd 1957. Under perioden 2000–2013 har totalt 21 nybyggda kyrkor och kapell tillkommit. Dessa omfattas inte av kulturmiljölagens fjärde kapitel och är inte berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Sex kyrkor har tagits ur bruk under 2013. Två av dem omfattas av tillståndsplikt: Påbo kapell, Åsundens församling, med byggår 1921, som sålts till privatperson och Lilla Alby kyrka, Sundbybergs församling, med byggår 1892, som sålts till ett företag som arbetar med folkbildning. Ytterligare fyra kyrkor har

tagits ur bruk och sålts, varav två till annat trossamfund för fortsatt kyrklig användning, en till enskild ägare för användning som bostad eller handel och en till ett företag.

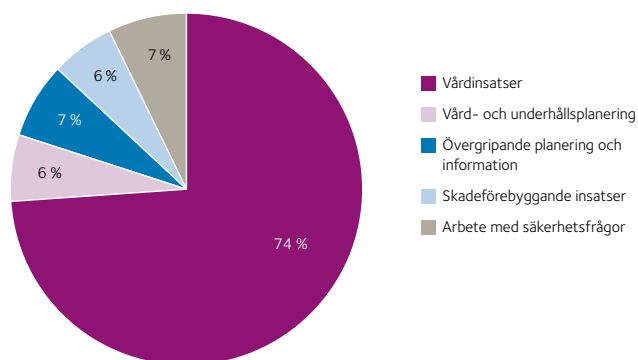
Fem kyrkor som tidigare år tagits ur bruk har sålts under 2013; Jädraås kyrka, Ockelbo församling, Skalmodals kapell, Tärna församling, Vänjaurbäcks kapell, Lycksele församling, Sjösa kapell, Nyköpings församling och Mariakyrkan i Eskilstuna församling.

Under perioden 2000–2013 har totalt 79 kyrkor tagits ur bruk varav 25 omfattas av tillståndsplikt. Av dessa har de flesta (21 stycken) sålts till annan ägare, varav två till annat trossamfund. (Se vidare i bilagor *Förändringar i Svenska kyrkans kyrkobyggnadsbestånd 2000–2013*, s. 33–37).

Svenska kyrkan bedömer måluppfyllelsen för 2013 som god och successivt förbättrad samtidigt som det finns goda möjligheter till att öka nyttan med den kyrkoantikvariska ersättningen. Kulturarvet är bevarat i samma utsträckning som vid relationsändringen och förvaltningsansvaret har inte minskat i omfattning. Vård och underhåll har blivit mer långsiktigt genom vård- och underhållsplaner samt säkerhets- och skadeförebyggande åtgärder.

Nedan redovisas måluppfyllelsen inom fem olika åtgärds-kategorier tillsammans med förslag till utveckling inför kommande period 2015–2019 (se även figur 5).

FIGUR 5: FÖRBRUKNING KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING 2002–2013 PER ÅTGÄRDSKATEGORI, INKLUSIVE NATIONELLA PROJEKT

VÅRDINSATSER

Huvuddelen av ersättningen går till vårdinsatser initierade av församlingarna. Stiften är aktiva och hjälper framför allt de mindre församlingarna att initiera projekt medan de större församlingarna har egen förvaltningskompetens. Tre fjärdedelar av ersättningen har använts till rena vårdinsatser för bevarandet av det skyddade kyrkliga kulturarvet, hittills 2,4 miljarder kronor. Här inryms bland annat renoverings- och konserveringsåtgärder, antikvarisk medverkan och vårdförberedande åtgärder såsom projektering och utredningar. Den kyrkoantikvariska ersättningen bedöms mot denna bakgrund ha bidragit till att det kyrkliga kulturarvet har bevarats och att ingen försämring har skett sedan relationsändringen.

Svenska kyrkan har identifierat att det finns förbättringspotential för vårdinsatser inför kommande period 2015–2019. Det är framför allt att:

- utveckla processen för kyrkoantikvarisk ersättning och ett nytt projekthanteringssystem
- fortsätta arbetet med att åstadkomma mer enhetliga ersättningsnivåer
- vidareutveckla det inomkyrkliga utjämnningssystemet
- vidareutveckla Svenska kyrkans fastighetsförvaltning

VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPANERING

Vården och underhållet av det kyrkliga kulturarvet sker långsiktigt. 98 procent av de skyddade kyrkorna har en vård- och underhållsplan. Det är nu snart tio år sedan de upprättades och revidering av planerna är aktuell. Mellan 2002–2013 har 185 miljoner kronor använts till vård- och underhållsplanering, vilket utgör 6 procent av den totala förbrukningen av kyrkoantikvarisk ersättning. Vårdplanerna har hittills omfattat kyrkorna och i mindre utsträckning begravningsplatserna och i än mindre grad inventarierna.

Svenska kyrkan har identifierat att det finns förbättringspotential för vård- och underhållsplanering inför kommande period 2015–2019. Det är framför allt att:

- utveckla ett digitalt förvaltningsverktyg som fyller olika behov på kyrkans tre nivåer, bland annat att öka användningen av vård- och underhållsplanerna som verktyg i samband med budget- och verksamhetsplaneringen på församlingsnivå samt ge en bättre överblick och kunskap om vårdbehovet på stifts- och nationell nivå
- inkludera även begravningsplatser och inventarier i vård- och underhållsplaneringen
- förbättra redovisningen av statistik för vård- och underhållsplaner via kyrkobyggnadsregistret (KBR)

ÖVERGRIPANDE PLANERING OCH INFORMATION

De övergripande projekten i stift och på den nationella nivån och informationsinsatser som görs i samband med vård- och underhållsarbeten är centrala i det kyrkoantikvariska arbetet. Det är viktigt att den kunskap och information som framkommer genom projekten som finansieras med kyrkoantikvarisk ersättning kommer allmänheten till del och att Svenska kyrkan på olika sätt kommunicerar och informerar om kulturarvets värden. 223 miljoner kronor har använts till övergripande planering och information under perioden 2002–2013 vilket utgör 7 procent av den totala förbrukningen. Enligt de nya nationella målen för det statliga kulturmiljöarbetet nämns bland annat att kulturmiljöarbetet ska främja människors delaktighet i detta och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön. Målen ska också främja ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

Svenska kyrkan har identifierat att det finns förbättringspotential för övergripande planering och information inför kommande period 2015–2019. Det är framför allt att:

- utveckla stifts- och nationella projekt genom ökad samverkan med myndigheter på kulturmiljöområdet, museer, universitet och högskolor liksom med andra aktörer inom området
- i högre grad än idag informera allmänheten om projekt som finansieras med kyrkoantikvarisk ersättning på Svenska kyrkans alla nivåer
- identifiera kyrkomiljöernas kulturvärden tillsammans med berörda aktörer och allmänhet för att öka delaktigheten i arbetet med det kyrkliga kulturarvet

Ett bra exempel som är värt att lyfta fram är projektet *Kyrk-rundan*, ett samfinansierat Leader-projekt med medel ur EU:s jordbruksfond för landsbygdsutveckling, vars syfte är att öka tillgängligheten och lyfta fram kulturarvet i 27 kyrkor i Sjuhäradabygden.

SKADEFÖREBYGGANDE INSATSER

En viktig del av vård- och underhållsarbetet är att förebygga skador. Kyrkoantikvarisk ersättning har beviljats till framför allt styrsystem och värmeanläggningar för att förbättra inomhusklimatet för inredning och inventarier men även för textilförvaring. Totalt har 212 miljoner kronor gått till skadeföre-

byggande åtgärder, vilket utgör 6 procent av förbrukningen av ersättningen under perioden 2002–2013.

Svenska kyrkan har identifierat att det finns förbättringspotential för skadeförebyggande arbete inför kommande period 2015–2019. Det är framför allt att:

- utvärdera genomförda klimat- och energisparåtgärder för att se om nuvarande strategi är långsiktigt hållbar

ARBETE MED SÄKERHETSFRÅGOR

Arbetet med vård och underhåll inkluderar även åtgärder som förebygger brand, stöld och skadegörelse. Kyrkoantikvarisk ersättning har framförallt gått till larminstallationer, brand-sprinkleranläggningar, utbyte av brandfarliga elinstallationer och säkerhetsanordningar för inventarier. Totalt har 246 miljoner kronor använts till säkerhetsförebyggande arbeten. Det motsvarar 7 procent av den totala förbrukningen inom perioden 2002–2013. Inom området görs omfattande arbeten som inte finansieras med kyrkoantikvarisk ersättning. Det är bland annat utbildning av personal för ökat säkerhetsmedvetande och medverkan i externa och inomkyrkliga säkerhetsnätverk. Under 2013 påbörjades ett projekt för att ta fram en handledning för DNA-märkning av utvändiga kopparplåt. Projektet genomförs i samarbete med bland annat Kyrkans Försäkring AB.

Svenska kyrkan har identifierat att det finns förbättringspotential för säkerhetsförebyggande arbete inför kommande period 2015–2019. Det är framför allt att:

- bevaka händelser och medvetandegöra brand- och stöldrisker inom Svenska kyrkans förvaltning genom spridning av information
- prioritera säkerhetsarbete på Svenska kyrkans samtliga nivåer samt samverka med myndigheter och andra organisationer på kyrkans alla nivåer

FÖRVALTNINGSKOMPETENS I KULTURARVSFRÅGOR

Relationsändringen mellan staten och Svenska kyrkan medförde att kostnaderna för stiftet ökade på grund av handläggning av den kyrkoantikvariska ersättningen. Kyrkofondens styrelse kompenserade stiftet för detta och kompetens inom kulturarvsområdet började byggas upp för att sakkunnigt kunna bedöma vårdbehov, granska ansökningar och fördela den kyrkoantikvariska ersättningen. Alla stift har i nuläget stiftsantikvarier och en övervägande del av stiftet har också byggnadsteknisk kompetens. För att kunna vara mer tillgängliga för församlingarna när det gäller förvaltningsfrågor finns dock behov av att öka denna kompetens. Att bredda sakkunskapen med konservatorskompetens är också önskvärt i flera stift.

Handläggningen av kyrkoantikvarisk ersättning innebär att flera stift använder sig av ekonomer och annan administrativ personal i arbete kopplat till kulturarvet. Under år 2013 har

den sammanlagda mängden årsarbetskrafter som berör kulturarvet på stiftet ökat med 21 procent. På grund av det ökade antalet ansökningar finns det stora behov i stiftet av att fler arbetar med handläggning av kyrkoantikvarisk ersättning.

De antikvariska tjänsterna i stiftet blir allt mer egenfinansierade, men finansieras fortfarande till viss del med kyrkoantikvarisk ersättning. Målet, på sikt, är att samtliga tjänster inom Svenska kyrkan, som arbetar med det kyrkliga kulturarvet ska vara egenfinansierade.

På nationell nivå har det skett en betydande personalförstärkning för arbete med löpande översyn och kvalitetssäkring av handläggningsrutinerna i relation till stift och församlingar. Från 2014 finansieras tjänsterna på den nationella nivån fullt ut av Svenska kyrkans egna medel. Under 2013 stärktes bemanningen med en heltidstjänst inriktad på handläggning av den kyrkoantikvariska ersättningen. En utökning av bemanningen kommer att ske i samband med kyrkokansliets omorganisation till totalt sju tjänster 2015. I denna omorganisation kommer även kulturarvsgruppens samarbete med övrig fastighetsförvaltning och IT att stärkas.

Kompetens i kulturarvsfrågor är fortfarande en kritisk punkt hos de mindre församlingarna. Förändringarna i församlingsstrukturer (se mer i avsnitt *Effektivare fastighetsförvaltning och utjämningsystem* s. 10) ökar möjligheterna för att samordna resurser och kompetens i större enheter för att förbättra förvaltningen av kulturarvet. Den byggnadsvårdsutbildning för lokal kyrklig personal, som presenteras nedan (se avsnitt *Hantverk och material* s. 30) är ett exempel på möjlighet till kompetensutveckling i de mindre församlingarna.

SAMVERKAN MELLAN STATEN OCH SVENSKA KYRKAN

Samverkan mellan staten och Svenska kyrkan är en av hörnstenarna i överenskommelsen om den kyrkoantikvariska ersättningen. På stiftsnivå träffas de regionala samrådsgrupperna två till fyra gånger per år. Samrådsgrupperna utgör en förutsättning för att arbetet med det kyrkliga kulturarvet och ersättningen fungerar. Flera samrådsgrupper har de senaste åren fört samtal om till exempel övertalighet och differentierad användning av kyrkor som resulterat i studieresor till framför allt Tyskland. Svenska kyrkans kontrollstationsrapport påvisar att samsynen ökar mellan stiftens och länsstyrelsernas bedömning av ersättningsnivåer för den kyrkoantikvariska ersättningen. Dock kvarstår vissa skillnader i bedömningar mellan olika delar av landet. Därför genomför Svenska kyrkan ett arbete för att förtydliga innebörden i villkoren för den kyrkoantikvariska ersättningen genom en revidering av handboken till nämnda villkor. En del stift betraktar de regionala museernas medverkan i samrådsgrupperna som problematisk då de har ett alltmer konsultliknande uppdrag, där det kunskapsinsamlade och lärande

uppdraget får allt mindre plats. Museernas ökande inriktning mot uppdragsverksamhet kan medföra att deras roll och eventuella framtida medverkan i samrådsgrupperna behöver ses över.

Församlingarna möter löpande länsstyrelserna i enskilda frågor rörande främst tillståndsprövningar enligt 4 kap. kulturmiljölagen. På nationell nivå träffas den centrala samrådsgruppen vanligen fyra gånger per år. Under 2013 genomfördes tre sammanträden. Centrala samrådsgruppen består av representanter för Riksantikvarieämbetet och Svenska kyrkan. Under året bestämdes att Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation inte längre ska vara representerad i gruppen. Det fjärde och sista sammanträdet ställdes in på grund av förberedelserna inför kontrollstationen 2014.

Karlstads stift var värd för den årliga nationella kulturarvskonferensen som 2013 hölls i Arvika. Detta var den trettonde konferensen och nu har alla stift varit värd för en konferens var. Ett samtal om framtida form och innehåll för konferenserna initierades på konferensens sista dag av centrala samrådsgruppen. Varje vår och höst anordnas även stiftssamråd med stiftsantikvarier och stiftsingenjörer. Vårens möte hölls i Mariestad med det gröna kulturarvet som tema. Till höstens samråd inbjuds alltid representanter för länsstyrelserna, de regionala museerna och Riksantikvarieämbetet att delta under en av dagarna. Höstsamrådet 2013 behandlade bland annat svårbedömda ärendetyper kopplade till den kyrkoantikvariska ersättningen samt inventarieregistret Sacer.

Samverkan mellan staten och kyrkan sker även på regional och nationell nivå i form av möten och remisser i samband med beredningen inför stiftsstyrelsernas och kyrkostyrelsens beslut om fördelningen av kyrkoantikvarisk ersättning.

TILLGÄNGLIGHET OCH ANVÄNDNING

Svenska kyrkan ansvarar för att alla människor kan ta del av och använda det kyrkliga kulturarvet. Svenska kyrkan ska hålla de kyrkliga kulturminnena tillgängliga i minst samma utsträckning som när avtalet slöts vid relationsändringen år 2000. Regeringen har vid flera tillfällen betonat betydelsen av att det gemensamma kulturarvet brukas och är tillgängligt för dagens och framtida generationer.

Svenska kyrkan redovisade förra året i rapporten *Ett rum öppet för alla* måluppfyllelsen för tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena under perioden 2000–2012. Med stöd av detta underlag har regeringen i sin skrivelse till riksdagen slagit fast att utvecklingen av tillgängligheten sammantaget uppfyller de mål som sattes upp i överenskommelsen mellan staten och Svenska kyrkan. Samtidigt framhåller regeringen att tendenser till minskad tillgänglighet inom vissa områden bör mötas med insatser för att säkerställa en fortsatt god tillgänglighet.

Svenska kyrkan arbetar aktivt med frågan om tillgänglighet till de kyrkliga kulturminnena. Detta gäller inte endast fysisk

tillgänglighet, utan också tillgängligheten genom digitala medier samt förmedling och kommunikation av kulturarvet genom bland annat olika pedagogiska insatser.

Den nationella nivån inom Svenska kyrkan följer upp tillgängligheten genom att årligen samla in och sammanställa statistik från alla församlingar om öppethållande och användning av kyrkorna. Svenska kyrkan redovisar här resultatet till och med år 2013. Svarsfrekvensen från församlingarna var 86 procent i 2013 års undersökning. I årets resultatrapport har Svenska kyrkan dessutom valt att särskilt lyfta fram hur tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet alltmer utvecklats genom användningen av digitala medier. I bilagan redovisas utförligare statistik över tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena, s. 41–42.

KYRKORNAS ÖPPETHÅLLANDE

Kyrkornas öppethållande är en resultatindikator, som speglar tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena. Ett mått som belyser öppethållandet är det genomsnittliga antalet öppettid dagar per kyrka och år. Följande tabell redovisar utvecklingen under åren 2009–2013.

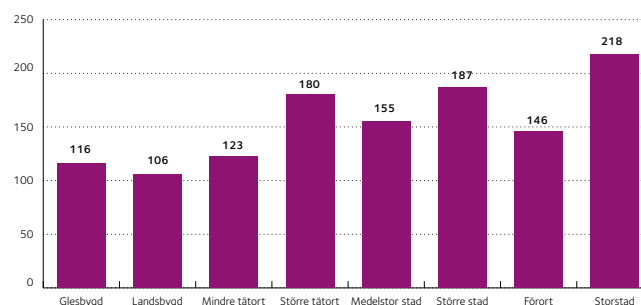
FIGUR 6: GENOMSNITTLIGT ANTAL ÖPPETDAGAR PER KYRKA ÅREN 2009–2013.

Antal öppettid dagar per kyrka				
År 2009	2010	2011	2012	2013
145	142	139	137	137

En öppettid definieras som kyrka öppen mer än 5 timmar per dag utöver gudstjänsttid.

Resultatet visar att kyrkorna under 2013 var öppna 137 dagar under året, vilket är oförändrat jämfört med året tidigare. Sett över hela perioden åren 2009–2013 har det genomsnittliga antalet öppettid dagar per kyrka minskat med 8 dagar, men minskningen har avtagit de senaste åren. Svenska kyrkan har tidigare visat på att det finns betydande regionala skillnader i kyrkornas öppethållande.

FIGUR 7: ANTAL ÖPPETDAGAR PER KYRKA FÖRDELADE PÅ TÄRTORTSTYPER ÅR 2013

Skillnader i öppethållande mellan kyrkor i olika typer av tätorter framgår av diagrammet. Det visar att kyrkorna i storstäder och andra större städer är öppna nära dubbelt så många dagar per år jämfört med kyrkor i glesbygd och på landsbygd. Resultatet som helhet för 2013 är relativt stabilt i förhållande till tidigare år. Uppföljningen tyder på något fler öppetdagar för kyrkorna i storstäderna och i glesbygd/landsbygd under 2013. Däremot redovisas ett sjunkande antal öppetdagar för kyrkorna i medelstora och större städer.

Det är framförallt kyrkorna på landsbygden och i glesbygd, som har kortare öppethållande eller tvingas stänga för spontanbesök. Orsakerna är bland annat en negativ befolkningsutveckling i glesbygd, förändrad församlingsstruktur och ökade krav på kyrkobyggnadernas säkerhet. Utvecklingen framgår av figur 22 i bilagan s. 41, som redovisar andelen kyrkor inom olika typer av tätorter som varit öppna mindre än fem timmar per dag.

Svenska kyrkan följer även upp hur fördelningen av antalet öppetdagar per kyrka utvecklas över tid. Även detta mått visar på ett nära nog konstant förhållande vid en jämförelse mellan år 2013 och tidigare år 2012 respektive 2009 (se figur 21 i bilagan, s. 41). Andelen kyrkor som varit stängda, eller öppna enbart några få dagar, ökade något mellan jämförelseåren 2009 och 2013.

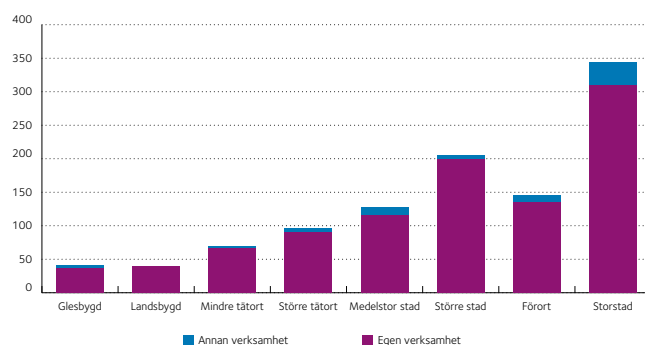
VERKSAMHETER OCH SAMMANKOMSTER

Under 2013 har 251 156 kyrkliga verksamheter skett i kyrkorna (gudstjänster, kyrkliga handlingar och andra sammankomster i verksamheten)*. 17 353 sammankomster har skett i kyrkorna utöver Svenska kyrkans egna verksamheter. Totalt har 75 317* huvudgudstjänster firats i kyrkorna under 2013, vilket ger ett medelvärde på 26,2 per kyrka* (se vidare i bilagor *Tillgänglighet till och användande av kyrkorum under 2013*, s. 41–42). Förutom gudstjänster arrangerades även 3 537 konserter med 582 082 besökare (2012). De flesta konserterna ägde rum i kyrkorummets.

Den organiserade verksamheten i kyrkorna är väsentliga tillfällen att göra de kyrkliga kulturminnena tillgängliga för besökare. Svenska kyrkan följer årligen upp antalet sammankomster i kyrkorna fördelade på egen verksamhet och andra sammankomster utanför den egna verksamheten. Annan verksamhet kan exempelvis vara konserter eller liknande evenemang anordnade av annan arrangör än Svenska kyrkan. Tabellen nedan visar utvecklingen av olika sammankomster per kyrka åren 2009–2013.

Antalet sammankomster per kyrka varierar stort mellan olika typer av tätorter. Det gäller såväl sammankomster i Svenska kyrkans egen verksamhet, som sammankomster med annan verksamhet i kyrkorna. Antalet sammankomster per kyrka i storstäderna var nära 350, medan antalet sammankomster i kyrkorna i glesbygd och landsbygd var omkring 40 per år.

FIGUR 8: ANTAL SAMMANKOMSTER PER KYRKA, FÖRDELADE PÅ TÄTORTSTYPER ÅR 2013

FIGUR 9: ANTAL SAMMANKOMSTER PER KYRKA I EGEN RESP. UTANFÖR EGEN VERKSAMHET ÅREN 2009–2013.

Antal samman- komster per kyrka	År 2009	2010	2011	2012	2013
Egen verksamhet	89	76	83	88	87
Annan verksamhet	7,0	6,5	6,1	6,2	6,0

Under år 2013 var det i genomsnitt 87 sammankomster i egen verksamhet, vilket är ungefär samma nivå som föregående år. Svenska kyrkans egen organiserade verksamhet i kyrkorna har därmed i stort sett samma omfattning 2013 som den hade år 2009. Antalet huvudgudstjänster har dock genomgående minskat något under 2013. De skillnader mellan kyrkor i städer och landsbygd, som finns i öppethållandet, gäller även för antalet sammankomster i kyrkorna. Till exempel finns det ett tydligt samband som innebär att ju större ort kyrkan tillhör, desto fler huvudgudstjänster äger det rum där under året. Det framgår av figur 25 i bilagan s. 42.

Antalet sammankomster för annan verksamhet i kyrkorna uppgick till 6,0 under 2013. Det är en liten minskning jämfört med 6,2 sammankomster under 2012. Sett över hela perioden 2009–2013 finns en tendens till svag minskning, men med en stabiliserad nivå under de senaste åren.

Sammantaget visar statistiken över den organiserade verksamheten med dess olika sammankomster i kyrkorna inte på någon påtaglig förändring under 2013 jämfört med föregående år. Tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena genom den organiserade verksamheten visar som helhet på en stabil nivå under åren 2009–2013.

Tillgängligheten till kyrkorna och aktivitetsnivån i verksamheten belyses också av figurerna 23 och 24 i bilagan. De visar hur antalet sammankomster i kyrkorna har fördelats under år 2013 jämfört med åren 2009 och 2012. Statistiken visar inte på

* Statistikinsamling 2013 i Kyrkobyggnadsregistret med en svarsfrekvens på 86 procent (2 874 kyrkor).

några signifikanta skillnader mellan åren, varken när det gäller sammankomster i egen verksamhet eller i annan verksamhet. Andelen kyrkor som inte redovisar några sammankomster alls utanför den egna verksamheten ligger runt 60 procent.

En väsentlig del i bruket av kyrkobyggnaderna är de många enskilda besöken i de öppna kyrkorummen. Det saknas dock en kontinuerlig statistik över de enskilda besöken, vilket begränsar redovisningen av användningen av kyrkobyggnaderna och tillgängligheten till de kyrkliga kulturminnena.

DE KYRKLIGA KULTURMINNENA I MEDIERNA

Regeringen har i sin skrivelse betonat vikten av att Svenska kyrkan på olika sätt informerar om de kyrkliga kulturminnena och kommunicerar dess värden till en bred allmänhet för att intresset för det kyrkliga kulturarvet ska vidmakthållas och utvecklas.

Svenska kyrkan ser allt större möjligheter att tillgängliggöra det kyrkliga kulturarvet i nya former. Svenska kyrkan utvecklar därför olika sätt att använda digitala medier och andra pedagogiska insatser för att informera och kommunicera om det kyrkliga kulturarvet. Det öppnar nya vägar till ökat intresse, delaktighet och förståelse för kulturarvet.

Översikten *Medier* på nästa sida belyser olika tjänster i digitala medier tillsammans med mer traditionella medier som Svenska kyrkan har använt under 2013 och aktivt vidareutvecklar för att öka tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet.

Sammanställningen visar den växande betydelse som utvecklingen och användningen av digitala medier och verktyg har fått för att tillgängliggöra de kyrkliga kulturminnena och kulturarvet i nya former. De interaktiva informationskanalerna ger Svenska kyrkan nya möjligheter att kommunicera direkt

med besökarna. Vi förutser också hur kommunikationen via flera olika medier ömsesidigt påverkar och förstärker förmedlingen av kulturarvet, och hur nya medier främjar intresset hos besökarna att gå vidare och söka upp de kyrkliga kulturminnena på plats. Samtidigt skapas det möjligheter för att göra det kyrkliga kulturarvet tillgängligt även för dem som inte har möjlighet att fysiskt besöka de kyrkliga kulturminnena.

Svenska kyrkan har byggt upp och samordnat sina resurser och kompetens för att på ett effektivt sätt kunna använda tekniken och ta till vara nya möjligheter i den takt som nya tekniska applikationer utvecklas och blir tillämpliga. Allt talar för att denna utveckling fortsätter.

För en sammanfattande bedömning av utvecklingen av tillgängligheten till det kyrkliga kulturarvet, se *Tillgängliga kyrkor för alla*, s. 11 ovan.

I Svenska kyrkans app *Kyrkguide* blir man guidad till kyrkorna och kan bland annat få information om öppettider och kyrkans historik.

MEDIER

WEBBTJÄNSTER

- *Svenska kyrkans webbplats (www.svenskakyrkan.se)*
Kultur och kulturarv presenteras under fliken kyrka och samhälle, där det finns aktuella artiklar, intervjuer och reportage om det kyrkliga kulturarvet. Det finns även information om sevärdheter i kyrkorna, samlad information om sommarkyrkor med information om öppettider samt en illustrerad guide till kyrkorummet. Illustrationen visar bl.a. byggnadsdelar och inventarier i kyrkobyggnader med klickpunkter som länkar till mer information. Besökaren kan söka och få kunskap om kyrkorummet och det kyrkliga kulturarvet.
- Församlingarnas lokala webbplatser (669) är anslutna till Svenska kyrkans gemensamma webbplats. De lokala webbplatserna innehåller information om kyrkobyggnadens historia, arkitektur, utsmyckning och särskilt sevärda delar eller föremål. Informationen illustreras med bilder och ibland med virtuella rundvandringar. Besökarna på webbplatsen kan även få information om och följa pågående eller avslutade renoveringar, till exempel genom bilder eller bildspel.
- *Appen Kyrkguide*
Applikationen för smarta mobiltelefoner guidar till över 3 000 kyrkor i landet. Den vägleder besökaren till den närmaste kyrkan och har flera interaktiva kontaktfunktioner och länkar till kyrkorna. Kyrkguiden uppdateras nu med allt mer kulturarvsrelaterad information. Besökarna har hittills laddat ner Kyrkguiden fler än 5 000 gånger.

SOCIALA MEDIER

- *Facebook*
På Svenska kyrkans nationella Facebooksida kommuniceras information om kulturarvet.
- *Pinterest*
På kontot @kulturarvet läggs en pinboard upp för varje stift, som kommer att fyllas med bilder från de olika lokala kyrkorna.
- *Instagram*
Breddad kulturarvskommunikation på @kulturarvet. Bilderna kommer att visa ett brett kulturarv och kompletteras med informativ text, som ger följaren ytterligare kunskap om det kyrkliga kulturarvet.

MASSMEDIA

- *Dagspress och etermedia*
Svenska kyrkans nationella nivå arbetar aktivt tillsammans med stiftet för att synliggöra kulturarvet i media. Det kyrkliga kulturarvet avhandlades i över 400 artiklar och nyhetsinslag under 2013. Oftast är det lokala kyrkoantikvariska projekt som engagerar och berör lokalsamhället. Mest uppmärksamhet får stiftens beslut om fördelningen av kyrkoantikvarisk ersättning.
- *Annonser och trycksaker*
Information om det kyrkliga kulturarvet förmedlas genom både breda annonssatsningar och ämnesinriktade trycksaker. Exempelvis distribuerades Sommarguiden 2013 till 350 000 hushåll med fakta och intervjuer om besöksmål med kyrkliga kulturminnen. Boken *Tusen år till* lyfter fram det kyrkliga kulturarvets platser och rum med dess konstnärer, arkitekter och hantverkare. Boken utkom i slutet av april 2014.

STRATEGISKT ARBETE UNDER 2013

Svenska kyrkans arbete med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen sker dagligen på kyrkans alla nivåer, i församlingarna och i stiftet och på den nationella nivån. Villkoren och handboken för kyrkoantikvarisk ersättning styr arbetet med den kyrkoantikvariska ersättningen. I villkoren nämns att ersättningen ska fördelas så att de kyrkliga kulturvärdena förvaltas och tillgängliggörs på ett långsiktigt och hållbart sätt. Denna målsättning ska återspeglas i det pågående strategiska arbetet inom Svenska kyrkan. I församlingar kan det till exempel innebära att man, förutom att genomföra vård- och underhållsinsatser, arbetar förebyggande med skade- och säkerhetsrelaterade åtgärder såsom styrning av klimat och installation av larm. I stiftet är de övergripande projekten som finansieras av kyrkoantikvarisk ersättning viktiga i det strategiska arbetet, liksom arbetet som sker i de regionala samrådsgrupperna.

Den nationella nivån har identifierat fyra huvudsakliga strategiska områden inom arbetet med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen. Dessa är:

- Register, system och uppföljning
- Energi och innemiljö
- Värden, bruk och förvaltning
- Hantverk och material

Nedan redovisas de huvudsakliga strategiska händelserna som skett under 2013 på kyrkans nationella nivå under respektive rubrik:

REGISTER, SYSTEM OCH UPPFÖLJNING

Samordningen och överblicken över arbetet med det kyrkliga kulturarvet och den kyrkoantikvariska ersättningen sköts av

Svenska kyrkans nationella nivå. Kyrkostyrelsen beslutar om ramarna för den kyrkoantikvariska ersättningen till stiftet samt om särskilda villkor för hur ersättningen ska användas i förhållande till överenskommelsen, kulturmiljölagen och andra styrdokument. Det innebär att statistik som rör det kyrkliga kulturarvet och som ligger till grund för viktiga beslut sammanställs på Svenska kyrkans nationella nivå. Den nationella nivån tillhandahåller även infrastruktur inom organisationen gällande system för ersättningens fördelning och utbetalning samt andra system som underlättar arbetet i stift och församlingar.

UTVECKLING AV NY FÖRDELNINGSMODELL OCH NYTT PROJEKTHANTERINGSSYSTEM

I den särskilda kontrollstationsrapporten framgick att Svenska kyrkan under 2012–2013 genomförde ett projekt som innebar en genomlysning av systemet för och handläggningen av kyrkoantikvarisk ersättning. Projektets slutsatser var att såväl modellen för ersättningen som handläggningen av den behöver utvecklas, varför arbetet kommer att fortsätta med att ta fram en ny och mer ändamålsenlig fördelningsmodell. Syftet med detta utvecklingsarbete är att effektivisera och kvalitetssäkra handläggningen av den kyrkoantikvariska ersättningen och att åstadkomma en enhetlig och balanserad fördelning över landet. Under 2013 har en andra etapp förberetts som innebär en förstudie där en ny modell tas fram. Arbetet påbörjas under våren 2014 och leds av nationell nivå i samverkan med stiftet och andra aktörer. Bland annat kommer indikatorer tas fram för en behovsstyrd fördelning av ersättningen, vilket också kommer att innebära en effektivare och snabbare process i ramfördelningen till stiftet. I en tredje etapp under 2015–2016 kommer ett nytt digitalt system för administration av de kyrkoantikvariska projekten att utvecklas. Det befintliga projekthanterings-

systemet är föråldrat och kommer inte att vara till stöd för den nya fördelningsmodellen. Arbetet kräver omfattande insatser för att åstadkomma ett system som fungerar för såväl stift som för nationell nivå. Systemet bedöms kunna sjösättas 2017, inför 2019 års ramtilldelning då den nya fördelningsmodellen beräknas kunna vara i drift. I samband med utveckling av fördelningsmodellen och projekthanteringssystemet kommer villkoren för kyrkoantikvarisk ersättning åter att revideras. Utvecklingsarbetet finansieras av Svenska kyrkan.

HANDBOK FÖR ARBETET MED DEN KYRKOANTIKVARISKA ERSÄTTNINGEN

Svenska kyrkan arbetar för att tydliggöra förutsättningarna för den kyrkoantikvariska ersättningen och för de beslut som fattas men också för att öka samsynen mellan stiftens beredning och bedömning av ansökningarna. Arbetet med handboken återupptogs under hösten 2013 efter att ha legat nere under vårterminen. En arbetsgrupp med representanter från den nationella nivån, stiftet, länsstyrelser och Riksantikvarieämbetet träffades vid tre tillfällen under 2013. Arbetet omfattade även de bedömningsgrunder som ska förtydliga de förutsättningar som gäller beredningen inför kyrkostyrelsens beslut om 2015 års ram för kyrkoantikvarisk ersättning. Förslag till ersättningsnivåer för ett flertal åtgärder ingår i den kommande versionen av handboken. Arbetet beräknas slutföras under hösten 2014 och samtidigt med detta väntas även översynen av handboken för projekthanteringssystemet vara klar. Arbetet med villkor och handbok finansieras av Svenska kyrkan.

KYRKOBYGGNADSREGISTRET OCH DET NATIONELLA INVENTARIEREGISTRET SACER

Kyrkobyggnadsregistret (KBR) är ett nationellt register över Svenska kyrkans bestånd av invigda byggnader, begravningskapell, begravningsplatser och kyrkotomter.

I januari 2013 presenterades en ny version av KBR med ett nytt moderniserat gränssnitt och ett stort antal förbättringar i systemet. Från 2013 sker den årliga insamlingen av kyrkobyggnadsstatistik direkt i systemet. Under 2013 fortsatte arbetet med att församlingarna registrerar sina fastigheter och vård- och underhållsplaner i systemet. Ännu har inte tillräckligt många församlingar registrerat sina vårdplaner i KBR för att rapportutdrag ur systemet ska vara ett tillförlitligt underlag.

Svenska kyrkans nationella inventarieregister Sacer färdigställdes under 2012 och används numera av 381 församlingar inom Svenska kyrkan. Registret, som först utvecklades av Västerås stift, är ett stöd i församlingarnas arbete att uppfylla de krav som ställs enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Arbetet med att tilldela länsstyrelserna behörighet till Sacer har påbörjats under 2013 och kommer att fortsätta under 2014. Till Sacer utarbetas även ett beskrivningslexikon som syftar till att förbättra kvaliteten vid registreringen av inventarier i Sacer genom relevanta och samstämmiga begrepp. Det arbetet beräknas vara

slutfört under 2014. Under hösten 2013 planerades utbildningar i KBR och Sacer för stiftens handläggare av kyrkoantikvarisk ersättning, vilka genomfördes i början av 2014.

Utvecklingsarbetet kopplat till KBR och Sacer ingår i det långsiktiga arbetet att säkerställa statistikunderlaget och dokumentationen av de fastigheter och inventarier som ägs eller förvaltas av Svenska kyrkan. Registren har under en uppbyggnadsperiod finansierats av kyrkoantikvarisk ersättning, men allt eftersom utbyggnadsetapperna färdigställs övergår de successivt till att finansieras med Svenska kyrkans egna medel.

ENERGI OCH INNEMILJÖ

Svenska kyrkan har under många år arbetat aktivt med att förbättra klimatet i kyrkorna i nära samarbete med myndigheter, institut, universitet och högskolor och samtidigt kunnat minska kostnaderna för uppvärmning och miljöpåverkan.

CULTUREBEE

Det nationella projektet *CultureBee* avslutades i början av 2013. Projektet handlade om att optimera befintliga värmesystem för att få ett bra bevarandeklimat i kyrkorna med hjälp av fjärrstyrda styr- och regelsystem. 26 kyrkor har omfattats av projektet och systemen har installerats i 18 kyrkor. Projektet har genomförts i samarbete med IVL, Svenska Miljöinstitutet, som har gjort en undersökning omkring hur man förhindrar mögelpåväxt med minsta möjliga energiåtgång i samband med energisnåla lösningar för klimatstyrning.

MiNK

Ett annat projekt är *Mikrobiologisk inventering i kyrkor* (MiNK) som startade senhösten 2013 och i huvudsak handlar om styrstrategier för inneklimate rörande till exempel skaderisker, energieffektiviseringsåtgärder och driftsäkerhet. I projektet ingår olika typer av kyrkor, avseende klimatskal, konstruktion och nyttjandegrad. Projektet återkopplar till några av de kyrkor som ingått i *CultureBee* och utvärderar styrsystemens effekt på inneklimatet.

SEG

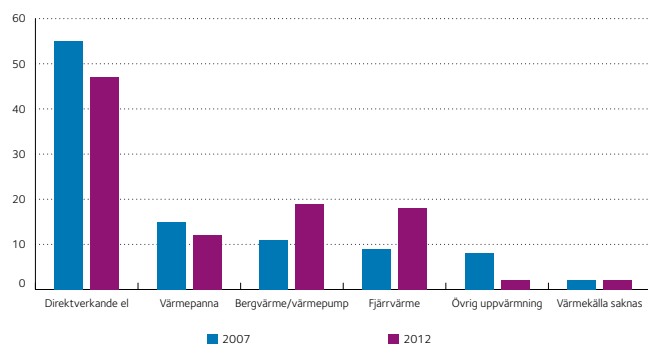
Projektet *Strategi för egenkontroll* (SEg) som pågår under 2014, handlar om att tillgängliggöra tidigare genomförda projekt i en enklare handbok innehållande kort information om drift, underhåll, skaderisker och åtgärder som kan vara till nytta i församlingarnas dagliga förvaltning av kyrkobyggnaderna. Fokus i handboken läggs på tre avsnitt; råd i utformningen av en strategisk plan för att kartlägga kyrkobyggnadens status, råd om hur man upptäcker tidiga varningssignaler för skaderisker såsom fukt och mögel och råd om åtgärder i de fall skador uppkommit. Lärdomar som erhållits i systerprojektet MiNK samt avstämning mot befintliga tillsynsrutiner i kyrkorna

integreras i SEg-projektet. Checklistor finns i handboken och kommer att finnas länkade till en pdf-fil på internet så att de kan skrivas ut och användas vid kontrollen i kyrkan. Handboken vänder sig främst till kyrkoherdar, fastighetsansvariga samt vaktmästare.

BÄTTRE BEVARANDEKLIMAT OCH ENERGIOMSTÄLLNING

Åtgärder för bättre bevarandeklimat för inredning och inventarier har gått hand i hand med det energieffektiviseringsarbete som pågått på Svenska kyrkans alla nivåer de senaste tio åren. Kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med skadeförebyggande arbete för bättre inomhusmiljö har finansierats med kyrkoantikvarisk ersättning. Åtgärderna kan samtidigt verka kostnadsbesparande, därför har en stor del av de skadeförebyggande åtgärderna bekostats av Svenska kyrkan. Idag är riktvärdet för ersättningsnivån till utbyte av värmesystem 25 procent och kan endast beviljas om det finns ett dokumenterat hot mot kyrkliga kulturvärden. Till styrsystem och avfuktning är riktvärdet 75 procent och där är det också kulturvärdenas skadebild som är styrande för att ersättning ska kunna beviljas. I 2007 års fastighetsenkät, där statistik samlades in för kyrkobyggnaderna från församlingarna, efterfrågades bland annat huvudsaklig värmekälla. Av de svar som registrerades för 3 302 kyrkor kunde man konstatera att energianvändningen såg ut enligt diagram nedan. I samband med insamlingen av kyrkobyggnadsstatistiken till regeringsrapporten för år 2012 efterfrågades åter igen huvudsaklig värmekälla och av de svar som registrerades för 2 900 kyrkor utgjordes energislagen enligt diagram nedan.

FIGUR 10: VÄRMKÄLLOR 2007 OCH 2012, ANDEL I PROCENT

I gruppen Värmepanna ingår biobränslen (ved, pellets, briketter), fossila bränslen (olja, kol, naturgas), el och blandade bränslen. Övrig uppvärmning kan t.ex. vara kamin och kakelugn.

Man kan vid en enkel jämförelse se, trots att färre kyrkor ingick i det statistiska underlaget 2012 än 2007, att huvudsaklig värmekälla som i 2007 års insamling främst var direktverkande el, olja och bergvärme, i 2012 års insamling, främst utgörs av

direktverkande el, fjärrvärme, bergvärme och jordvärme. Det kan konstateras att de förnyelsebara energislagen har ökat i användning sedan 2007 och ersatt de mer traditionella uppvärmningsformerna såsom olja och fasta bränslen.

VÄRDEN, BRUK OCH FÖRVALTNING

Svenska kyrkan förvaltar Sveriges största sammanhållna kulturarv och för detta erhålls kyrkoantikvarisk ersättning från staten. Under fjorton år har Svenska kyrkan byggt upp en helt ny organisation för att möta statens krav som är kopplade till kulturmiljölagen. Idag ser Svenska kyrkan ett större behov av att mer precist kunna definiera kulturvärden för att hjälpa förvaltare att ta beslut och planera sin verksamhet. Tillgängliggörandet av det kyrkliga kulturarvet är här centralt då det ska främja människors delaktighet i arbetet med det kyrkliga kulturarvet och skapa förutsättningar för att kyrkomiljön ska bli en gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser. Nedan lyfts två nationella projekt särskilt fram tillsammans med den internationella samverkan som utvecklats, vilka samtliga syftar till att öka kunskapen om hur det kyrkliga kulturarvet kan brukas och tillgängliggöras långsiktigt och hållbart.

IDENTIFIERING OCH FÖRVALTNING AV KYRKLIGA KULTURVÄRDEN

Syftet med projektet är att använda det kyrkliga kulturarvet som en resurs inom Svenska kyrkan och för övriga samhället samt att tydliggöra och tillgängliggöra befintliga kulturvärden för kyrkans förvaltare och för allmänheten. Genom att tydligt definiera kulturvärden inom varje kyrkomiljö och inför relevanta arbeten skapas förutsättningar som bidrar till hållbara beslut för Svenska kyrkan. Resultatet ska bli ett verktyg till framför allt församlingar och stift för att de ska kunna prioritera och effektivisera förvaltningen av det kyrkliga kulturarvet och vara en hjälp till att ta strategiska beslut om det kyrkliga kulturarvets framtid. Ett viktigt moment är att koppla samman den kyrkliga verksamheten med de lokaler som krävs och samtidigt förtydliga varje församlings ansvar enligt överenskomsten från år 2000 mellan staten och Svenska kyrkan. Projektet sker i samarbete med stiftet där liknande arbeten pågår. Arbetet fortsätter under 2014 och planeras vara färdigt 2015.

PEDAGOGIK I KYRKOMILJÖER

Även om det till stor del är experterna och de professionella som idag sätter dagordningen för arbetet med kulturarvet, arbetar Svenska kyrkan med att öka allmänhetens delaktighet i kulturarvsfrågorna. Detta görs bland annat genom att engagera ideella krafter, tillgängliggöra kyrkomiljöerna genom att öppna dem för besökare och genom att berätta om kyrkorna och dess miljöer. Pedagogik i kyrkomiljöer är ett nytt arbete inom Svenska kyrkan som inletts under 2013 och som ska hjälpa församlingarna att göra det kyrkliga kulturarvet levande och

välkomnande för alla människor och kommande generationer. Kyrkorummet och de kulturhistoriskt värdefulla inventarierna kan till exempel vara en resurs för församlingens barnverksamhet och för skolor. Församlingen kan bestämma att man vill vända sig till målgrupper som idag inte besöker kyrkan genom att skapa gemenskaper kring till exempel vården av kyrkan eller kyrkotomten. Projektet finansieras av Svenska kyrkan.

INTERNATIONELL SAMVERKAN

Internationella utblickar och erfarenhetsutbyten är viktiga för Svenska kyrkans kunskapsinhämtning och långsiktiga utveckling av kulturarvsarbetet. Den nationella nivån har under flera år varit engagerad i den europeiska organisationen och nätverket *Future for Religious Heritage* (FRH). Engagemanget sker genom aktivt medlemskap i organisationens nätverksgrupp, deltagande i arbetsgrupper, konferenser och projekt samt visst ekonomiskt stöd. Under året hölls möten i Bryssel respektive i Marburg i den nätverksgrupp som är knuten till organisationens styrelse. FRH:s tredje internationella konferens, *Movable Religious Heritage*, ägde rum i Utrecht i november och Svenska kyrkan deltog med två representanter. Konferensens tema var förvaltning av kyrkliga föremål i en europeisk kontext och delvis mot bakgrund av en växande övertalighetsproblematik. Under konferensen skedde även den första workshopen i det EU-finansierade projektet *ALTERHeritage, Adapting Learning Tools for Religious Heritage*, i vilket Svenska kyrkan deltar som så kallad Silent Partner.

En internationell konferens med rik representation från Svenska kyrkan var den nordiska kyrkobyggnadskonferensen *Paradisrum – Kyrkorummet och miljön* i Helsingfors i september 2013. Svenska kyrkan var tillsammans med kyrkorna i Finland, Danmark och Norge, verksam i såväl planering som genomförande av konferensen.

Under hösten 2013 genomfördes en internationell studie inom projektet *Old Churches – New Values. Use and Manage-*

ment of Churches in a Changing Society, delfinansierad med kyrkoantikvarisk ersättning. Göteborgs universitet genomförde studien, i samverkan med Svenska kyrkan. I studien görs en översikt av situationen för religiösa samfund och kulturarv, avseende bland annat medlemsutveckling, användning, förvaltning, övertalighetsproblematik och mångbruk av kyrkor.

HANTVERK OCH MATERIAL

Det kyrkliga kulturarvet kräver särskilda material och särskild kompetens beroende på vilka kulturvärden som finns och hur de ska vårdas och underhållas. Idag får vi ofta förlita oss på vad den moderna byggindustrin kan erbjuda. Villkoren för kyrkoantikvarisk ersättning framhåller att åtgärder ska ske med största möjliga kulturarvsnytta, vilket i korthet innebär att rätt material, metoder och kompetens ska användas i kyrkoantikvariska projekt utförda med god framförhållning. Här är Hantverkslaboratoriet, kopplat till Göteborgs universitet, en viktig samarbetspartner. En kyrkkoordinator finns vid Hantverkslaboratoriet för att möta stiftens behov och koppla verkliga projekt till forskning och kunskapsutveckling.

SVENSKA KYRKANS BYGGNADSVÅRDSUTBILDNINGAR

Staten och Svenska kyrkan är överens om att de mindre församlingarnas kompetens avseende förvaltning och arbete med kyrkoantikvarisk ersättning kan förbättras. Under 2013 har en arbetsgrupp bildats bestående av representanter för fyra stift, kyrkans nationella nivå och Hantverkslaboratoriet i Mariestad, som är en del av Göteborgs Universitet. Ett koncept till utbildningar har arbetats fram och de riktar sig främst till anställda inom Svenska kyrkan. Fokus ligger på att åtgärda små skador med material och utförande anpassat för respektive byggnad, omgärdning eller gravvård, innan de blir alltför stora och därmed kostsamma. Projektet finansieras av Svenska kyrkan.

FÖRÄNDRINGAR I SVENSKA KYRKANS KYRKOBYGGNADS- BESTÅND 2000–2013

FIGUR 11. SAMMANSTÄLLNING AV SVENSKA KYRKANS KYRKOBYGGNADSBESTÅND 2013

Stift	Totalt antal skyddade kyrkor	Därav totalt antal skyddade enligt beslut RAÅ	Därav skyddade efter 2000-01-01	Skyddade kyrkor tagna ur bruk efter 2000-01-01	Totalt antal ej skyddade kyrkor	Varav nybyggda efter 2000-01-01	Ej skyddade kyrkor tagna ur bruk efter 2000-01-01	Summa kyrkor
01 Uppsala	258	8	3	2	36	1	5	294
02 Linköping	232	4	1	1	26	1	2	258
03 Skara	376	4	3	3	33	1	2	409
04 Strängnäs	171	9	2	1	25	3	5	196
05 Västerås	161	6	0	1	14	1	5	175
06 Växjö	289	7	5	0	43	1	0	332
07 Lund	478	13	3	6	35	0	1	513
08 Göteborg	312	8	0	5	54	5	6	366
09 Karlstad	154	9	5	1	17	0	0	171
10 Härnösand	181	8	4	3	33	1	11	214
11 Luleå	131	23	4	1	69	0	9	200
12 Visby	97	1	0	0	2	0	0	99
13 Stockholm	110	16	5	1	40	7	8	150
Summa	2 950	116	35	25	427	21	54	3 377

*För samtliga tabeller i kapitlet avser *skyddad kyrka* en kyrka som skyddas av tillståndsplikt enligt fjärde kapitlet i kulturmiljölagen. *Ej skyddad kyrka* är en som inte skyddas av tillståndsplikt enligt fjärde kapitlet i kulturmiljölagen.

**FIGUR 12. KYRKOR SOM OMFATTAS AV TILLSTÅNDSPLIKT ENLIGT KML 4 KAP. 4§ GENOM SÄRSKILT BESLUT AV
RIKSANTIKVARIEÄMBETET EFTER 2000-01-01**

Namn	Församling	Stift	Byggår	Ågarkategori	Beslutsdatum	Ägd av Svenska kyrkan 1/1 2000
Adolfsbergs kyrka	Adolfsberg	Strängnäs	1970	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Avasjö kapell	Dorotea-Risbäck	Luleå	1950	Svenska kyrkan	2002-12-10	Nej
Birgittakyrkan i Sundsvall	Skön	Härnösand	1972	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Björksätra kyrka	Sandviken	Uppsala	1975	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Björneborgs kyrka	Visnum	Karlstad	1956	Svenska kyrkan	2001-10-22	Ja
Bodafors kyrka	Norra Sandsjö	Växjö	1940	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Charlottenborgskyrkan	Motala	Uppsala	1988	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Franciscus kapell i Nyköping	Nyköpings Alla Helgona	Strängnäs	1972	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Friggeråkers kyrka	Mösseberg	Skara	1955	Svenska kyrkan	2001-06-15	Ja
Kaitumkapellet	Gällivare	Luleå	1964	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Lammhults kyrka	Aneboda-Asa-Berg	Växjö	1964	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Lerbergets kyrka	Väsby	Lund	1982	Kyrklig stiftelse etc, för kyrkligt ändamål	2002-06-07	Nej
Lextorpskyrkan	Lextorp	Skara	1971	Svenska kyrkan	2001-06-15	Ja
Mariakyrkan i Gävle	Gävle Maria	Uppsala	1971	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Mariakyrkan i Huddinge	Trångsund-Skogås	Stockholm	1987	Svenska kyrkan	2001-05-29	Ja
Mariakyrkan i Värnamo	Värnamo	Växjö	1977	Svenska kyrkan	2003-02-17	Ja
Mariakyrkan i Växjö	Växjö Maria	Växjö	1977	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Marielundskyrkan	Östersund	Härnösand	1969	Svenska kyrkan	2003-02-17	Ja
Resarö kapell	Vaxholm	Stockholm	1968	Svenska kyrkan	2001-05-29	Ja
Råslätts kyrka	Jönköpings Kristina-Ljungarum	Växjö	1974	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Råsunda kyrka	Solna	Stockholm	1966	Svenska kyrkan	2001-05-29	Ja
Rönnöfors kyrka	Offerdal	Härnösand	1953	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
S:t Johannes kyrka i Våmb	Våmb	Skara	1987	Svenska kyrkan	2001-06-15	Ja
S:t Mikael's kyrka i Malmö	Kulladal	Lund	1978	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
S:t Nicolai kapell i Malmö (Sjömanskyrkan)	Malmö S:t Petri	Lund	1969	Svenska kyrkan	2002-06-07	Ja
Siris kapell	Fryksände	Karlstad	1950	Svenska kyrkan	2001-10-22	Ja
Soutjärvi kyrka	Gällivare	Luleå	1963	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Staloluokta kyrkkåta	Jokkmokk	Luleå	1971	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Storviks kyrka	Ovansjö	Uppsala	1960	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja
Säffle kyrka	Säffle	Karlstad	1965	Svenska kyrkan	2001-10-22	Ja
Tibble kyrka	Täby	Stockholm	1971	Svenska kyrkan	2001-05-29	Ja
Vantörs kyrka	Vantör	Stockholm	1959	Svenska kyrkan	2001-05-29	Ja
Västerstrandskyrkan	Västerstrand	Karlstad	1977	Svenska kyrkan	2001-10-22	Ja
Åmotfors kyrka	Eda	Karlstad	1961	Svenska kyrkan	2001-10-22	Ja
Åsarne nya kyrka	Åsarne	Härnösand	1966	Svenska kyrkan	2002-12-10	Ja

FIGUR 13. NYBYGGDA KYRKOR, INVIGDA EFTER 2000–01–01 ÄGDA AV SVENSKA KYRKAN

Namn	Församling	Stift	Byggår	Skydd KML	Anmärkning
Kummelby kyrka	Sollentuna	Stockholm	2000	Nej	Distriktskyrka
Öjersjökyrkan	Partille	Göteborg	2000	Nej	Tidigare ägare Saronkyrkan, invigd för gudtjänst enl Sv Ky 2012
Furulundskyrkan	Partille	Göteborg	2001	Nej	Svenska kyrkan äger fastigheten, men samarbetar med EFS
Mariakyrkan i Ljungby	Ljungby Maria	Växjö	2001	Nej	Församlingskyrka
Skaga kapell	Udenäs	Skara	2001	Nej	Nybyggd stavkyrka som ersatte en äldre
Viskans kapell	Kinnarumma	Göteborg	2001	Nej	Sammanbyggt med församlingshem
Sjöstads kapellet	Sofia	Stockholm	2002	Nej	Stadsdelskyrka
Ljusets kyrka i Hallunda	Botkyrka	Stockholm	2004	Nej	Församlingskyrka
Sollyckans kyrka	Varberg	Göteborg	2005	Nej	Stadsdelskyrka
Viksjo nya kyrka	Järfälla	Stockholm	2005	Nej	Ersatte Viksjo kyrka byggd 1971
Vårfrukyrkan i Brännkyrka	Brännkyrka	Stockholm	2005	Nej	Kyrkorummet är en tillbyggnad till äldre kyrkobyggnad och ersätter Fruängens kyrka, som tagits ur bruk
Ärla församlingshem med kyrkorum	Stenkvista-Ärla	Strängnäs	2006	Nej	Kyrkorum i församlingshem
Kristinelunds kapell och församlingshem	Husby-Rekarne	Strängnäs	2007	Nej	Kapell med församlingshem
Önsta Gryta Kyrka	Önsta	Västerås	2007	Nej	Ersatte Önsta kyrka byggd 1981
Solliden nya kapell	Örebro Olaus Petri	Strängnäs	2008	Nej	Ersatte Sollidens kapell
S:ta Maria kapell	Alsike	Uppsala	2009	Nej	Distriktskyrka
Turebergskyrkan	Sollentuna	Stockholm	2010	Nej	Distriktskyrka
Årsta kyrka	Enskede-Årsta	Stockholm	2011	Nej	Distriktskyrka
S:t Martin kyrka	Åkerbo	Linköping	2012	Nej	
Ubbhults kapell	Sätilla	Göteborg	2013	Nej	Ersatte Ubbhults kapell byggt 1915 som brann ner helt 2010
Krokoms kyrka	Rödön	Härnösand	2013	Nej	Ersatte Krokoms kyrka byggd 1957

FIGUR 14. KYRKOR SOM OMFATTAS AV TILLSTÅNDSPLIKT ENLIGT KML 4 KAP.OCH SOM TAGITS UR BRUK EFTER 2000–01–01

Kyrka	Församling	Stift	Byggår	Tagen ur bruk	Ägarbyte år	Skydd KML	Kommentar
Odarslövs kyrka	Torn	Lund	1100	2002		Ja	Ägs av Svenska kyrkan, stängdes 1990 på grund av rasrisk
Allhelgonakyrkan på Ven	Landskrona	Lund	1898	2003	2003	Ja	Ägs av Statens fastighetsverk för Tycho Brahe-museet
Istrums kapell	Eggby-Öglunda	Skara	1927	2003	2003	Ja	Sålt till bostadsändamål
Kyrketorps kapell	Töreboda	Skara	1931	2003	2004	Ja	Sålt till bostadsändamål, fritidshus och ateljé
Sörgårdens kapell	Stigsjö	Härnösand	1883	2005	2005	Ja	Sålt till privatperson
Örja kyrka	Landskrona	Lund	1838	2005	2012	Ja	Såld till privatperson till bostadsändamål
Stugsunds kyrka	Söderhamn	Uppsala	1925	2005	2005	Ja	Såld till bostad och verksamhet
Mjälhults kapell	Torup	Göteborg	1923	2006	2008	Ja	Sålt till bostadsändamål
Maglarps nya kyrka	Hammarlöv	Lund	1908	2006		Skydd hävt	Riven 2007
Viskafors kyrka	Kinnarumma	Göteborg	1918	2007	2007	Ja	Såld till privatperson för restaurang- och konferensändamål
Nacksta kyrka	Sundsvalls Gustav Adolf	Härnösand	1969	2007	2007	Ja	Såld till S:t Olofs Katolska församling.
Granbergsdals kapell	Karlskoga	Karlstad	1915	2007	2007	Ja	Sålt till privatpersoner
Jenny kapell	Västervik	Linköping	1933	2007	2007	Ja	Sålt till Västerviks katolska församling
Dalmarks kapell	Hammar	Strängnäs	1928	2007	2007	Ja	Ny ägare Sörbygdeföreningen
Mikaelskyrkan i Uppsala	Uppsala domkyrko	Uppsala	1892	2008	2008	Ja	Ny ägare EFS
Bergeforsens kapell	Timrå	Härnösand	1930		2008	Ja	Församlingen har sålt kapellet, men hyr det
Idkerbergets kapell	Stora Tuna	Västerås	1904	2010	2011	Ja	Såld till privatperson
Jävre kyrka	Hortlax	Luleå	1922	2010	2011	Ja	Såld till privatperson
Caroli kyrka	Malmö S:t Petri	Lund	1880	2010	2010	Ja	Såld till affärsföretag
Näsby kyrka	Kristianstads Heliga Trefaldighet	Lund	1937	2010		Ja	Ägs av Svenska kyrkan, men avsakraliserad för att bli ceremonihall
Ubbhults gamla kapell	Sätilla	Göteborg	1915	brunnen 2010		Ja	Helt nerbrunnen 2010
Munkedals kapell	Foss	Göteborg	1939	2011	2011	Ja	Privatperson för kulturändamål
Norrmannebo kapell	Romelanda	Göteborg	1918–1919	2012	2012	Ja	Såld till privatperson för bostadsändamål
Påbo kapell	Åsunden	Skara	1921	2013	2013	Ja	Sålt till privatperson
Lilla Alby kyrka	Sundbyberg	Stockholm	1892	2013	2014	Ja	Såld till ekonomisk förening för utbildning, folkbildningsändamål

FIGUR 15. KYRKOR SOM INTE OMFATTAS AV TILLSTÅNDSPLIKT 4 KAP KML OCH SOM TAGITS UR BRUK EFTER 2000-01-01

Kyrka	Församling	Stift	Byggår	Tagen ur bruk år	Ägarbyte år	Nuvarande ägare	Ägd av Svenska kyrkan 2000-01-01	Kommentar
Gåsö kapell	Skaftö	Göteborg	1955	2001	2001	Ideell förening	Ja	Sålt till Gåsö samhällsförening
Edsåsens kapell	Undersvik	Härnösand	Ej uppgift	2002	2005	Enskild ägare	Ja	Sålt till privatperson
S:t Eskils kapell i Helsingborg	Helsingborgs Gustav Adolf	Lund	1970	2003	2004	Enskild ägare	Ja	Sålt till privatperson
S:t Olofs kyrka i Uppsala	Heliga Trefaldighet	Uppsala	1980	2003	2005		Ja	Såld till bostadsbolag, senare riven
Hällneborgs kapell	Oviken-Myssjö	Härnösand	1964	2004	2004	Ideell förening, stiftelse	Ja	Sålt 2004 till byaförening
Söråkers kapell	Hässjö	Härnösand	1971	2004	2004	Företag	Ja	Sålt, ingår i Söråkers konferensanläggning
Broddbo kapell	Sala	Västerås	1890	2005	2005	Enskild ägare	Ja	Kapellet byggdes på 1890-talet av Missionskyrkan, överläts år 1975 till Svenska kyrkan.
Fruängens kyrka	Brännkyrka	Stockholm	1963	2005		Svenska kyrkan	Ej uppgift	Tagen ur bruk i samband med att Vårfrukyrkan invigdes
Viksjö kyrka	Järfälla	Stockholm	1971	2005			Ja	Riven 2005
Krångede kyrksal	Ragunda	Härnösand		2006	2006	Enskild ägare	Ej uppgift	Såld till privatperson
Mariakyrkan	Danderyd	Stockholm	1959	2006	2006	Annan	Ja	
Riddarhyttans kyrksal	Skinnskatteberg med Hed och Gunnilbo	Västerås	1942	2006	2007	Annan	Ja	Såld
Svanavattnets kapell	Dorotea-Risbäck	Luleå		2006	2006	Enskild ägare	Ej uppgift	Sålt
Vallviks kyrka	Söderala	Uppala	1955	2006	2006	Enskild ägare	Ja	Såld till privatperson 2006
Furubergskyrkan	Piteå	Luleå	1976	2007	2007	Annan	Ja	Fastigheten överlåten till Munksunds EFS
Harrsjöhöjdens kapell	Dorotea-Risbäck	Luleå	1955	2007	2007	Enskild ägare	Ja	Sålt till privatperson
Hulta kyrka	Borås Gustav Adolf	Skara	1966	2007	2007	Annat trossamfund	Ja	Såld till Syrisk Ortodoxa församlingen i Borås.
Strömnäskyrkan	Piteå	Luleå	1983	2007	2007	Annat trossamfund	Ja	Ny ägare Pingstförsamlingen i Piteå
Vårfrukyrkan	Kortedala	Göteborg	1970	2007	2007	Annat trossamfund	Ja	Såld till Ortodoxa kyrka i Göteborg
Önsta kyrka	Önsta	Västerås	1983	2007	2007	Annan	Ja	Ersatt av ny kyrkobyggnad, Önsta Gryta kyrka
Fannakyrkan	Enköping	Uppala	1960	2008	2008	Annat trossamfund	Ja	Såld till den kristna Assyriska församlingen i Enköping
Klockestrands kapell	Nora-Skog	Härnösand	1940	2008	2008	Enskild ägare	Ja	Sålt till privatperson
Källeryds kapell	Hudene	Skara	1943	2008	2008	Ideell förening, stiftelse	Ja	Gåva till Källeryds fritids- och samhällsförening
Sollidens gamla kapell	Örebro Olaus Petri	Strängnäs	1971	2008		Svenska kyrkan	Ja	Byggnaden ombyggd.
Taborsbergskyrkan	Kolmårdens	Linköping	1981	2008	2008	Kommun	Ja	Såld till Norrköpings kommun, ombyggd till förskola
Rudboda kyrka	Lidingö	Stockholm	1972	2009		Svenska kyrkan	Ja	Försäljning planeras
S:t Örgans kapell	Falu Kristine	Västerås	1962	2009	2009	Annat trossamfund	Ja	Sålt till Fristaden
S:ta Anna kyrka	Linde bergslag	Västerås	1972	2009	2011	Enskild ägare	Ja	Såld till Sankta Annas Bränneri AB i Stråssa
Ljungakyrkan	Torp	Härnösand	1957	2009	2011	Enskild ägare	Ja	
Akalla kyrka	Spånga Kista	Stockholm	1976	2009	Ej uppgift	Kyrklig stiftelse	Ja	
Garnisonskyrkan	Berga	Linköping	1900	2009	2010	Företag	Nej	Ägdes av församlingen mellan 2005 och 2010
Årsta kyrksal	Enskede-Årsta	Stockholm	1969	2010		Svenska kyrkan	Ja	Tagen ur bruk till förmån för Årsta kyrka
Hammarkullens kyrka	Angered	Göteborg	1972	2011	2011	Annat trossamfund	Ja	Ny ägare Muslimsk förskola
Brunnsbergs kyrka	Varberg	Göteborg	1974	2011	2011	Annat trossamfund	Ja	Ny ägare S:ta Maria katolska församling
Pater Nosterkyrkan	Göteborgs Masthugg	Göteborg	1973	2011	2011	Kommun	Nej	Ny ägare Göteborgs kommun, används som kommunal förskola
Mosjöns kapell	Grundsunda	Härnösand	1981	2011		Svenska kyrkan	Ja	Försäljning planeras
Näsby kyrka	Nederkalix	Luleå	1973	2011		Svenska kyrkan	Ja	Försäljning eller uthyrning diskuteras
Mikelsgården i Strängnäs	Strängnäs domkyrkoförsamling med Aspö	Strängnäs	1972	2011		Svenska kyrkan	Ja	Lokalerna används för bland annat ungdoms- verksamhet

Kyrka	Församling	Stift	Byggår	Tagen ur bruk år	Ägarbyte år	Nuvarande ägare	Ägd av Svenska kyrkan 2000-01-01	Kommentar
Sangis kyrka	Nederkalix	Luleå	1959	2011	2011	Ideell förening, stiftelse	Ja	Ny ägare är Sangis kyrkliga förening, men brukas av församlingen.
Jädraås kyrka	Ockelbo	Uppsala	1940	2012	2013	Enskild ägare	Ja	Såld till privatperson 2013 till bostadsändamål
Ängekyrkan	Härnösands domkyrkoförsamling	Härnösand	1972	2012	2012	Annat trossamfund	Ja	Ny ägare Missionskyrkan
Skede kapell	Grundsunda	Härnösand	1936	2012	2012	Enskild ägare	Ja	
Studsvikens kapell	Björna	Härnösand	1947	2012	2012	Ideell förening	Ja	Ägs av campingförening, byggnaden ska flyttas
Skalmodals kapell	Tärna	Luleå	1967	2012	2013	Ideell förening	Ja	Ägs av föreningen Skalmodals vänner, kommer att användas bland annat till biolokal.
Vänjaurbäcks kapell	Lycksele	Luleå	1946	2012	2013	Enskild ägare	Ja	Sålt till privatperson 2013 till bostadsändamål
Kristinebergs kyrka	Lycksele	Luleå	1959	2012			Ja	Kyrkan riven 2013
Sjösa kapell	Nyköping	Strängnäs	1990	2012	2013	Företag	Ja	Kapellet används som behandlingshem till ungdomar
Mariakyrkan	Eskilstuna	Strängnäs	1979	2012	2013	Ideell förening	Ja	Kyrkan såld till Studieförbundet Sörmland
Krokoms gamla kyrka	Rödön	Härnösand	1957	2012	Riven		Ja	Kyrkan riven 2012
Sätrakyrkan	Skärholmen	Stockholm	1966		2012	Annat trossamfund	Ja	Ägs av Katolska kyrkan, församlingen hyr kyrkan en dag i veckan. Kyrkan är såld men ej avlyst/ tagen ur bruk
Sommarhemskyrkan	Uddevalla	Göteborg	1984	2013	2013	Annat trossamfund	Ja	Fortsatt kyrklig användning med ny ägare Kyrkliga förbundet (används av Missionsprovin- sen)
Seljansborgs kyrka	Sandviken	Uppsala	1959	2013	2013	Enskild ägare	Ja	Kyrkan såld till privatperson för användning som bostad eller handel
S:t Mikael's kyrka	Södertälje	Strängnäs	1973	2013	2013	Annat trossamfund	Ja	Kyrkan såld till en Syrisk Ortodox församling
Löftets kyrka	Solna	Stockholm	1961	2013	2014	Företag	Ja	Kyrkan såld till företag

FÖRDELNING OCH FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING 2002–2013

FIGUR 16. FÖRBRUKNING AV KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING, PER STIFT, 2002–2013, KR

Stift	Förbrukning ramår 2002–2013 kr enl. bokslut	Kvm skyddad* kyrka	KAE kr/kvm skyddad kyrka
1 Uppsala	294 228 132	109 309	2 692
2 Linköping	339 146 260	118 554	2 861
3 Skara	319 521 241	111 240	2 872
4 Strängnäs	233 094 440	73 456	3 173
5 Västerås	250 321 038	87 563	2 859
6 Växjö	336 173 004	137 526	2 444
7 Lund	312 397 423	183 450	1 703
8 Göteborg	382 444 865	141 855	2 696
9 Karlstad	131 099 684	68 609	1 911
10 Härnösand	131 347 689	75 474	1 740
11 Luleå	70 688 657	53 914	1 311
12 Visby	279 691 849	31 259	8 948
13 Stockholm	166 654 750	60 673	2 747
Nationell nivå	42 325 040	0	-
Summa utbetalningar	3 289 134 072	1 252 882	2 625
Anslag från staten	3 740 000 000	1 252 882	2 985
Ej förbrukat av anslag	450 865 928		360

* Kvadratmeteryta från 2012

FIGUR 17. KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING, ANSLAG OCH FÖRBRUKADE MEDEL TILL OCH MED 2013, MNKR

Stift	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2002-2013
Anslag från staten	50,0	100,0	150,0	200,0	235,0	305,0	395,0	465,0	460,0	460,0	460,0	460,0	3 740,0
1 Uppsala	0,2	3,4	8,8	16,7	18,1	22,3	19,2	29,6	35,9	58,3	32,0	49,6	294,2
2 Linköping	0,0	7,5	12,1	33,1	21,5	22,2	24,1	38,3	32,8	51,7	31,2	64,8	339,1
3 Skara	1,5	4,4	14,0	26,3	21,9	20,6	35,8	25,4	31,6	41,1	42,4	54,6	319,5
4 Strängnäs	0,2	4,4	5,4	17,7	12,5	20,3	16,0	21,1	25,8	29,9	39,9	39,9	233,1
5 Västerås	0,0	5,4	9,5	20,1	16,4	18,6	32,6	36,0	22,8	27,3	27,9	33,8	250,3
6 Växjö	1,7	3,0	9,9	21,4	14,4	39,6	31,4	43,9	33,8	31,5	47,9	57,6	336,2
7 Lund	1,2	8,3	12,0	38,3	22,6	21,2	15,8	15,2	21,3	33,7	44,5	78,4	312,4
8 Göteborg	1,5	5,6	9,5	23,8	28,9	41,0	37,0	29,8	44,8	48,9	66,3	45,3	382,4
9 Karlstad	0,8	2,0	2,0	14,1	14,4	5,2	15,1	8,9	10,0	19,2	24,4	15,1	131,1
10 Härnösand	0,6	4,0	7,3	11,3	11,9	10,6	11,7	16,5	8,4	20,4	18,3	10,3	131,3
11 Luleå	1,6	6,7	4,0	7,5	8,7	2,1	5,2	7,3	3,3	7,1	9,5	7,6	70,7
12 Visby	2,1	7,5	11,7	17,2	22,7	24,5	23,7	20,0	27,4	47,9	33,6	41,4	279,7
13 Stockholm	2,3	5,9	3,2	21,7	18,6	5,9	9,1	10,5	23,6	9,0	25,3	31,6	166,7
Nationell nivå	2,2	0,8	2,3	1,7	1,6	2,6	4,7	5,0	3,0	5,5	7,1	5,7	42,3
Summa förbrukning	15,9	69,0	111,7	270,9	234,1	256,5	281,4	307,5	324,5	431,6	450,3	535,8	3 289,1
Återstår anslag från staten	34,1	31,0	38,3	-70,9	0,9	48,5	113,6	157,5	135,5	28,4	9,7	-75,8	450,9
Ack. Anslag från staten	50,0	150,0	300,0	500,0	735,0	1 040,0	1 435,0	1 900,0	2 360,0	2 820,0	3 280,0	3 740,0	
Ack. Summa förbrukning	15,9	84,9	196,5	467,5	701,5	958,0	1 239,4	1 546,9	1 871,4	2 303,0	2 753,3	3 289,1	
Ack. förbrukning %	31,8%	56,6%	65,5%	93,5%	95,4%	92,1%	86,4%	81,4%	79,3%	81,7%	83,9%	87,9%	

FIGUR 18. FÖRBRUKNING KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING 2002–2013 PER ÅTGÄRD, MNKR

Stift	Övergripande planering och information	Vård och underhålls-planering	Vårdinsatser	Skadeförebyggande insatser	Arbete med säkerhetsfrågor	Totalt
Nationell nivå	42,3	0,0	0,0	0,0	0,0	42,3
Uppsala stift	4,6	16,6	181,6	37,5	53,8	294,2
Linköpings stift	25,4	15,0	242,0	18,8	37,0	338,2
Skara stift	16,6	22,4	240,6	11,7	28,1	319,5
Strängnäs stift	14,4	9,1	167,5	27,6	14,5	233,1
Västerås stift	4,3	11,0	176,5	32,3	26,2	250,3
Växjö stift	33,7	21,1	242,7	16,5	22,8	336,8
Lunds stift	2,9	40,1	231,7	27,6	11,3	313,7
Göteborgs stift	14,6	26,8	315,2	9,0	16,9	382,4
Karlstads stift	13,8	5,1	86,7	1,6	23,7	130,8
Härnösands stift	11,9	4,2	102,8	2,3	6,6	127,8
Luleå stift	13,2	0,8	54,7	0,8	0,9	70,4
Visby stift	16,2	1,6	242,3	20,6	2,3	283,1
Stockholms stift	9,0	10,6	139,5	5,4	2,2	166,6
Totalt	222,9	184,6	2 423,7	211,6	246,5	3 289,2
Åtgärdens andel av KAE	7%	6%	74%	6%	7%	

FIGUR 19. ERSÄTTNINGENS KOSTNADSTÄCKNING 2002–2013 PER ÅTGÄRD, PROCENT

Stift	Övergripande planering och information	Vård och underhållsplanering	Vårdinsatser	Skadeförebyggande insatser	Arbete med säkerhetsfrågor	Totalt
Uppsala stift	95%	58%	46%	40%	63%	49%
Linköpings stift	92%	66%	60%	51%	79%	63%
Skara stift	73%	78%	42%	67%	62%	46%
Strängnäs stift	96%	75%	56%	57%	92%	60%
Västerås stift	78%	59%	59%	41%	63%	56%
Växjö stift	97%	66%	52%	53%	81%	57%
Lunds stift	89%	74%	50%	41%	57%	51%
Göteborgs stift	79%	66%	40%	37%	56%	42%
Karlstads stift	71%	56%	44%	17%	67%	49%
Härnösands stift	99%	54%	56%	25%	68%	58%
Luleå stift	79%	64%	33%	11%	38%	37%
Visby stift	92%	100%	62%	98%	98%	65%
Stockholms stift	92%	57%	44%	35%	42%	46%
Totalt	87%	67%	49%	46%	67%	52%

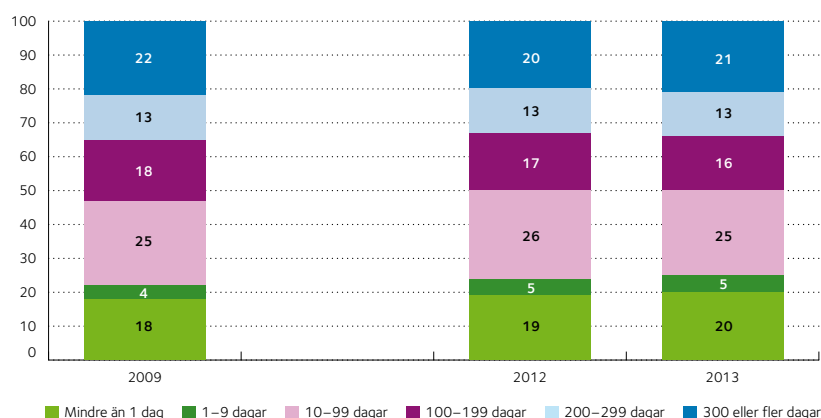
FIGUR 20. UTBETALD KYRKOANTIKVARISK ERSÄTTNING 2002–2013 PER OBJEKTSTYP

Stift	Övergripande planering eller flera objekt	Begravningsplats	Kyrkliga inventarier	Kyrkobyggnad	Kyrkotomt	Totalt
01 Uppsala stift	20,7	18,2	6,7	248,1	0,5	294,2
02 Linköpings stift	10,8	24,4	35,7	252,0	15,2	338,1
03 Skara stift	2,4	22,5	18,9	274,0	1,7	319,5
04 Strängnäs stift	3,3	26,4	18,4	179,8	5,1	233
05 Västerås stift	12,2	18,5	15,0	192,6	12,1	250,4
06 Växjö stift	23,8	12,5	35,3	265,0	0,2	336,8
07 Lunds stift	1,3	4,0	7,3	300,3	0,8	313,7
08 Göteborgs stift	21,0	19,9	27,1	311,6	2,8	382,4
09 Karlstads stift	2,5	8,0	5,0	114,4	0,8	130,7
10 Härnösands stift	6,0	5,0	4,1	106,4	6,4	127,9
11 Luleå stift	10,5	8,7	2,8	47,2	1,3	70,5
12 Visby stift	37,9	33,5	65,9	123,6	22,2	283,1
13 Stockholms stift	11,3	11,9	9,5	131,9	1,9	166,5
Totalt	163,7	213,5	251,7	2 546,9	71,0	3 246,8

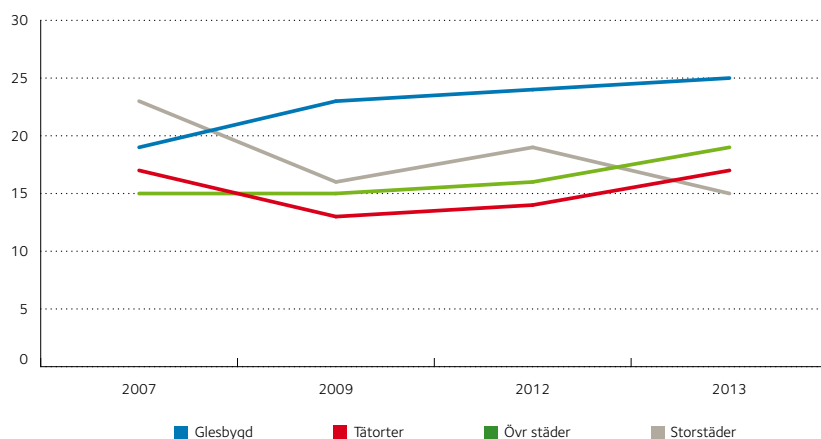
Fördelning av kyrkoantikvarisk ersättning 2002–2013. Fördelningen på objektstyp i miljoner kronor. Utbetalning till den 6 februari 2014.

TILLGÄNGLIGHET TILL OCH ANVÄNDANDE AV KYRKORUM UNDER 2013

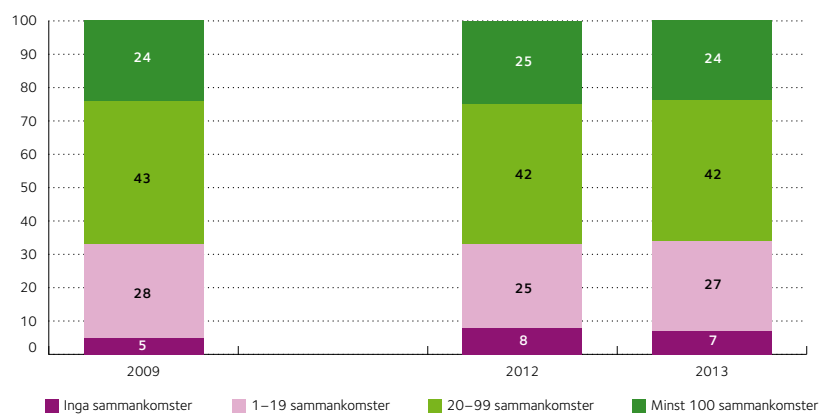
**FIGUR 21. FÖRDELNINGEN (PROCENT) AV ANTALET ÖPPETDAGAR I
KYRKORNA ÅR 2013 JÄMFÖRT MED ÅREN 2009 OCH 2012**

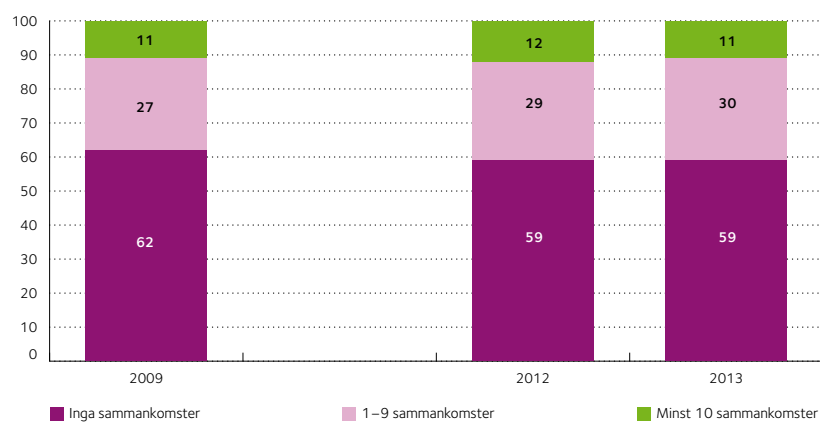
**FIGUR 22. KYRKOR ÖPPNA MINDRE ÄN 5 TIMMAR ELLER STÄNGDA FÖR
SPONTANBESÖK ANDEL (PROCENT) INOM RESPEKTIVE TÄTORTSTYP**

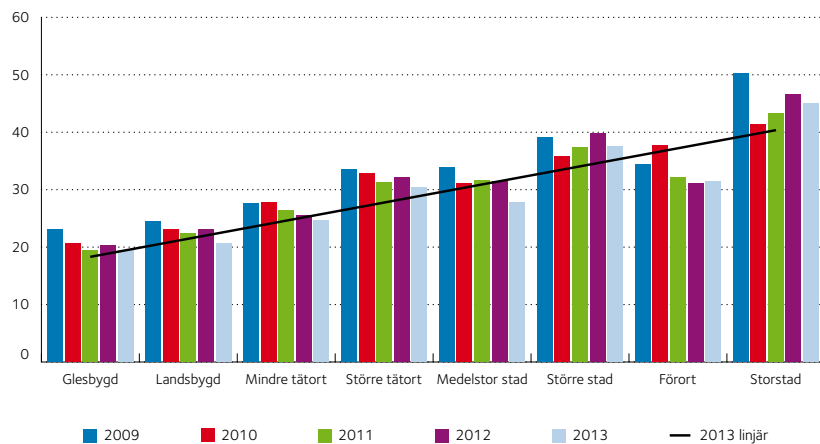
**FIGUR 23. PROCENTUELL FÖRDELNING AV ANTALET SAMMANKOMSTER I KYRKORNA
AVSEENDE EGEN VERKSAMHET ÅR 2013 JÄMFÖRT MED ÅREN 2009 OCH 2012**

**FIGUR 24. PROCENTUELL FÖRDELNING AV ANTALET SAMMANKOMSTER I KYRKORNA
AVSEENDE ANNAN VERKSAMHET ÅR 2013 JÄMFÖRT MED ÅREN 2009 OCH 2012**

FIGUR 25. ANTAL HUVUDGUDSTJÄNSTER PER KYRKA FÖRDELAT PÅ TÄTORTSTYP OCH ÅR

BILDGALLERI

Framsida
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 4
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 8
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 13
FOTO:
ANDERS DAMBERG,
GEOBILD

FOTO:
MATS A. SVERKER

FOTO:
ANNELI
JOHANSSON

FOTO:
TORVALD
JOHANSSON

FOTO:
JOHAN FORS

FOTO:
LARS ERIK
TOBIASSON

FOTO:
KRISTINA
STRANDLARSSON

FOTO:
LASSE BENGSSON

FOTO:
LOUISE HEDBERG

FOTO:
KERSTIN STICKLER

FOTO:
EMMA BERKMAN

FOTO:
BO GÖRAN
KRISTOFFERSSON

FOTO:
STOCKHOLMS
STIFT

Sid 14
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 18
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 26
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 31
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

Sid 32
Vemdalens kyrka
FOTO:
ALEX & MARTIN/
IKON

PRODUKTIONSFAKTA

TEXT: Kyrkokansliet

PRODUKTION OCH TRYCK: Ineko AB

Produkten finns som pdf på svenskakyrkan.se

Har du frågor kring produkten?

Kontakta Svenska kyrkans informationsservice.

E-POST: info@svenskakyrkan.se

TEL 018-16 96 00

www.svenskakyrkan.se

ARTIKELNR: SKI343I

